

**Міністерство освіти і науки України
Херсонський державний університет
Факультет української й іноземної філології та журналістики
Кафедра української і слов'янської філології та журналістики**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректорка з навчальної та
науково-педагогічної роботи,
Голова науково-методичної ради

 Дар'я МАЛЬЧИКОВА
«18» березня 2025 р.

**Програма атестації здобувачів вищої освіти
комплексного екзамену
(1. Українська мова з методикою її викладання.
2. Українська література з методикою її викладання.
3. Педагогіка і психологія.)**

Галузь знань 01 Освіта / Педагогіка

Спеціальність 014 Середня освіта

Спеціалізація 014.01 Українська мова і література

Освітня програма Середня освіта (українська мова і література)

Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

Форма навчання денна, заочна

ПОГОДЖЕНО

на засіданні науково-методичної ради
факультету української й іноземної
філології та журналістики

Голова НМР Ірина ГАЙДАЄНКО
«17» березня 2025 р., пр. № 6

Івано-Франківськ, 2025

Затверджено на засіданні кафедри
української і слов'янської філології та журналістики
Протокол № 8 від 03 березня 2025 р.

Завідувачка кафедри Світлана Климович

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	3
Програма атестації з модуля «Українська мова з методикою її викладання»	6
Список рекомендованої літератури	16
Програма атестації з модуля «Українська література з методикою її викладання»	20
Список рекомендованої літератури	22
Програма атестації з модуля «Педагогіка і психологія»	27
Список рекомендованої літератури	34
Критерії оцінювання відповіді здобувачів	37

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Вступ України у Болонський процес зумовив зміну мети, завдань і змісту навчально-виховного процесу у вищій школі, спрямованого на формування й зміцнення інтелектуального, культурного, соціального й науково-технічного потенціалу студентів-філологів. Стрижнем вищої освіти стала розвивальна, культуруотворювальна домінанта, орієнтована на конкурентоспроможного фахівця з інноваційним продуктивним типом мислення та діяльності, який уміє критично мислити, опрацьовувати інформацію, використовувати знання й набуті вміння для творчого розв'язання проблем, здатного відповісти на виклики цивілізації.

Досягти цього сучасна вища школа зможе за умов підвищення рівня навчання української мови і літератури, педагогіки, психології, розв'язання багатьох методичних проблем, пошуку нових підходів до навчання студентів-філологів, про що чітко відзначено в Законі «Про повну загальну середню освіту» (16.01.2020 р.), Законі України «Про вищу освіту», Концепції загальної середньої освіти України, Концепції Нової української школи (2018 р.) і Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти, чинних програмах.

Професійно-методична підготовка сучасного вчителя-філолога у вищій школі складається із засвоєння ним циклу фахових дисциплін, серед яких провідна роль належить дисциплінам «Сучасна українська літературна мова», «Історія української літератури», «Методика викладання української мови», «Методика викладання української літератури», «Педагогіка» та «Психологія». Основу цих курсів складають професійно необхідні відомості про актуальні проблеми сучасної лінгвістики й лінгводидактики: розділи науки про сучасну українську літературну мову, комплекс літературознавчих дисциплін, загальні питання педагогіки, психології, методик навчання української мови і літератури на сучасному етапі, принципи, методи і прийоми навчання мов та літератури, формування комунікативної компетентності учнів, виховання високого рівня культури вчителя, становлення мовної особистості.

Атестація здобувачів вищої освіти з модулів «Українська мова та методика її викладання», «Українська література та методика її викладання», «Педагогіка і психологія» для здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр» є не тільки перевіркою теоретичних знань і практичних навичок з дисциплін, що вивчалися впродовж усіх років навчання в університеті, але й важливим завершальним етапом у підготовці фахівця для загальноосвітньої школи, стимулюванні їх подальшої самостійної роботи. Планомірна самостійна робота студентів, особливо під час підготовки до атестації здобувача вищої освіти, допомагає систематизувати, глибше осмислити і закріпити знання, отримані в процесі вивчення тієї чи тієї дисципліни.

Рекомендована програма складена з урахуванням вимог, що висувуються до студентів на підсумковій атестації, з метою виявлення різнобічних і глибоких знань із циклу фахових дисциплін.

Мета програми полягає у визначенні єдиних вимог до атестації здобувачів вищої освіти з української мови для випускників спеціальності 014 Середня освіта 014.01 Українська мова і література першого (бакалаврського) рівня вищої освіти; перевірки теоретичних знань і практичних умінь і навичок із сучасної української мови, історії української літератури, найважливіших тем інших лінгвістичних курсів; установленні основних зв'язків між українською мовою і літературою, методикою навчання української мови та літератури, педагогіки та психології.

Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач:

ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі й практичні проблеми в галузі середньої освіти, що передбачає застосування теорій та методів освітніх наук і характеризується комплексністю й невизначеністю педагогічних умов організації освітнього процесу в основній (базовій) середній школі.

ЗК 4. Здатність працювати в команді.

ЗК 6. Здатність застосовувати набуті знання в практичних ситуаціях.

ЗК 7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 9. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

ФК 1. Здатність формувати в учнів предметні компетентності.

ФК 2. Здатність застосовувати у власній практичній діяльності сучасні підходи (особистісно-орієнтований, діяльнісний, компетентнісний) до викладання української мови та літератури на підставі передового українського й міжнародного досвіду, ефективні методи й освітні технології навчання.

ФК 3. Здатність здійснювати об'єктивний контроль і оцінювання рівня навчальних досягнень учнів з української мови та літератури, аналізувати особливості сприйняття та засвоєння учнями навчальної інформації з метою корекції й оптимізації освітнього процесу.

ФК 4. Здатність використовувати досягнення сучасної науки в галузі теорії та історії української мови й літератури в загальноосвітніх навчальних закладах, практиці навчання української мови й літератури.

ФК 5. Здатність вільно володіти українською мовою, адекватно використовувати мовні ресурси, демонструвати сформовану мовну й мовленнєву компетенції в процесі фахової і міжособистісної комунікації, володіти різними засобами мовної поведінки в різних комунікативних контекстах.

ФК 6. Здатність використовувати когнітивно-дискурсивні вміння, спрямовані на сприйняття й породження зв'язних монологічних і діалогічних текстів в усній і письмовій формах, володіти методикою розвитку зв'язного мовлення учнів у процесі говоріння й підготовки творчих робіт.

ФК 7. Здатність орієнтуватися в українському літературному процесі на тлі світового (від давнини до сучасності), уміння використовувати здобутки українського письменства для формування національної свідомості, культурного кругогляду учнів, їхньої моралі, ціннісних орієнтацій у сучасному суспільстві.

ФК 8. Здатність критично осмислювати нові художні тенденції, використовувати фахові знання з літератури, уміння й навички в галузі порівняльного літературознавства для аналізу літературного процесу.

ФК 9. Здатність інтерпретувати й зіставляти мовні та літературні явища, використовувати різні методи й методики аналізу тексту.

ФК 10. Здатність власною державницькою позицією, особистою мовною культурою, ерудицією, повагою й любов'ю до української мови, літератури, історії виховувати національно свідомих громадян України.

ФК 11. Здатність до критичного аналізу, діагностики та корекції власної педагогічної діяльності, оцінки педагогічного досвіду (вітчизняного, закордонного) у галузі викладання української мови та літератури з метою професійної саморегуляції й свідомого вибору шляхів вирішення проблем в освітньому процесі.

ФК 13. Здатність доцільно використовувати й створювати сучасне навчально-методичне забезпечення (обладнання) для проведення занять.

Програмні результати навчання:

ПРН 1. Знає сучасні філологічні й дидактичні засади навчання української мови і літератури.

ПРН 3. Знає основні функції й закони розвитку мови як суспільного явища, різнорівневу (системну) організацію української мови та її норми, особливості використання мовних одиниць у певному контексті, мовний дискурс художньої літератури й сучасності.

ПРН 4. Знає провідні тенденції розвитку літературного процесу в Україні, специфіку його перебігу в культурному контексті, зміст естетичних теорій, методів, напрямів, течій,

стилів, жанрів; твори української класики й сучасності у взаємозв'язках зі світовою літературою й культурою.

ПРН 5. Знає державний стандарт загальної середньої освіти, навчальні програми з української мови та літератури для закладів освіти та практичні шляхи їхньої реалізації в різних видах урочної та позаурочної діяльності.

ПРН 6. Має творчо-критичне мислення, творчо використовує різні теорії й досвід (український, закордонний) у процесі вирішення соціальних і професійних завдань.

ПРН 10. Володіє комунікативною компетентністю з української мови (лінгвістичний, соціокультурний, прагматичний компоненти відповідно до загальноєвропейських рекомендацій із мовної освіти), здатний вдосконалювати та підвищувати власний компетентнісний рівень.

ПРН 11. Володіє різними видами аналізу художнього твору, визначає його жанрово-стильову своєрідність, місце в літературному процесі, традиції та новаторство, зв'язок твору із фольклором, міфологією, релігією, філософією, значення для національної культури.

ПРН 12. Розрізняє епохи (періоди), напрями, течії, жанри, стилі української літератури за їх сутнісними характеристиками й на тлі світового письменства. Використовує гуманістичний потенціал української літератури для формування духовного світу юного покоління громадян України.

ПРН 13. Володіє методами й методиками діагностування навчальних досягнень учнів з української мови та літератури; уміє здійснювати педагогічний супровід самовизначення учнів, підготовки до майбутньої професії. Має навички оцінювання непередбачуваних проблем у професійній діяльності й обдуманого вибору шляхів їх вирішення.

ПРН 17. Організовує співпрацю учнів (вихованців), ефективно працює в команді (педагогічному колективі освітнього закладу, інших професійних об'єднаннях).

ПРН 22. Організовує, аналізує, критично оцінює, несе відповідальність за результати власної професійної діяльності.

На атестацію здобувача вищої освіти виносяться питання, найбільш важливі для виявлення рівня лінгвістичної та методичної компетенції майбутнього вчителя-словесника. Актуальним постає завдання відповідності вимог державної атестації випускників вимогам сучасної школи.

Програма не містить практичних умінь, якими має володіти студент. Такою перевіркою випускника була виробнича практика. Під час атестації здобувача вищої освіти оцінка сформованості вмінь проводиться опосередковано; критеріями визначення її є правильність уявлень студента про функційний характер того чи того вміння, його роль в організації навчального процесу. Програмовий матеріал, на прикладі якого розглядаються методичні питання, обирається студентом самостійно.

Використання студентами під час проведення атестації здобувача вищої освіти допоміжних джерел (підручників, посібників, словників тощо) не допускається, оскільки через це може втратитися самостійність підготовки студента до відповіді, а також і об'єктивність перевірки його знань та оцінювання відповіді.

З метою підвищення ефективності програми як навчально-методичного документа, до неї також включені списки рекомендованої літератури, перелік питань, що виносяться на екзамен, критерії оцінювання відповіді здобувача.

ПРОГРАМА АТЕСТАЦІЇ З МОДУЛЯ «УКРАЇНЬСЬКА МОВА З МЕТОДИКОЮ ЇЇ ВИКЛАДАННЯ»

РОЗДІЛ «УКРАЇНЬСЬКА МОВА»

Вступ

Українська мова як єдина національна мова українського народу і форма його національної культури. Місце української мови серед слов'янських мов. Формування української національної мови.

Короткі відомості з історії української літературної мови. Зв'язок української літературної мови є культурою українського народу. Етнічна мова як ключ до національного самоусвідомлення українців, пізнання своєї історії, культури, ментальності. Періодизація історії української літературної мови. Критерії періодизації (різні трактування періодизації). Роль історико-політичних подій і культурних процесів у розвитку української літературної мови. Усна народна творчість як невичерпне джерело розвитку національної літературної мови. Роль художньої літератури у формуванні лексичних і граматичних норм літературної мови та її стилів.

Діяльність визначних письменників і мовознавців у галузі унормування літературної мови. Джерела вивчення історії української літературної мови. Виникнення української мови серед інших слов'янських мов. Формування української літературної мови, побудованої на народній основі. Історична роль у цьому процесі південно-східного наріччя і зокрема середньонаддніпрянських говорів. Новий етап у розвитку української літератури й української літературної мови у зв'язку з появою «Кобзаря» Т.Шевченка.

Фонетика. Фонологія

Фонетика. Предмет і завдання фонетики та фонології. Поняття про звуковий склад української літературної мови. Фонетичний і фонологічний аспекти вивчення звукового складу української літературної мови. Система фонем сучасної української літературної мови.

Голосні фонemi, їх класифікація. Артикуляційна та акустична характеристики голосних фонем у їх головних виявах. Варіанти голосних фонем у ненаголошеній і наголошеній позиціях.

Приголосні фонemi, їх класифікація. Артикуляційна та акустична характеристики приголосних фонем у їх головних виявах. Протиставлення приголосних фонем за твердістю – м'якістю. Варіанти приголосних фонем.

Чергування голосних фонем в українській літературній мові. Чергування приголосних фонем в українській літературній мові (з історичним поясненням).

Графіка

Графіка української мови. Поняття графеми. Український алфавіт. Позначення на письмі голосних і приголосних звуків, знаки, що використовуються в українському письмі: апостроф, знак наголосу, пунктуаційні знаки. Співвідношення між буквами українського алфавіту та фонемами української літературної мови. Історія українського письма.

Лексикологія. Фразеологія

Слово як основна одиниця лексичної системи. Поняття лексеми. Типи лексичних значень слів в українській мові. Однозначні слова. Багатозначні слова. Пряме та переносне значення слів. Основні типи переносних значень слів.

Омоніми. Розмежування омонімії та полісемії. Пароніми

Синоніми, їх основні типи: ідеографічні (семантичні), семантико-стилістичні, контекстуальні, абсолютні. Поняття про синонімічний ряд. Джерела синонімії. Стилiстична роль синонімів. Антоніми. Загальномовні та контекстуальні антоніми. Стилiстичне використання антонімів.

Лексика сучасної української літературної мови з погляду вживання. Активна та пасивна лексика. Діалектизми, неологізми, архаїзми та історизми.

Лексика сучасної української літературної мови з експресивно-стилістичного погляду. Загальноновживана, міжстильова лексика, розмовно-побутова лексика. Книжна лексика. Термінологічна лексика. Експресивно-емоційна лексика, жаргонізми, арготизми.

Поняття про фразеологію як розділ мовознавства. Типи фразеологізмів: фразеологічні зрощення та єдності; фразеологічні сполучення. Співвідношення між лексичними значеннями слова та значенням фразеологізму. Джерела формування фразеологізмів української мови. Використання фразеологізмів у різних стилях мови.

Словотвір

Словотвір як учення про творення слів і загальні принципи їх мотивації. Твірна основа та словотворчий формант. Словотвірний тип і словотвірне значення. Способи словотвору в сучасній українській літературній мові. Різновиди морфологічного способу. Різновиди морфолого-синтаксичного способу. Лексико-синтаксичний і лексико-семантичний способи творення слів.

ГРАМАТИКА. МОФОЛОГІЯ

Іменник

Іменник як частина мови. Семантико-граматичні ознаки його виділення. Лексико-граматичні розряди іменників. Граматичні категорії іменника. Категорія роду, її значення, морфологічне, синтаксичне та лексичне вираження. Категорія числа, її значення та граматичні засоби вираження. Залишки форм двоїни (у значенні множини) в сучасній українській мові. Категорія відмінка. Відмінкова система сучасної української літературної мови.

Словозміна іменників. Поняття про парадигму іменника. Принципи поділу іменників за парадигматичними ознаками на відміни та групи в сучасній та давньоруській мовах. Невідмінювані іменники.

Прикметник

Поняття про прикметник як частину мови. Специфіка граматичних категорій прикметника. Лексико-граматичні розряди прикметників. Відмінювання прикметників (з історичним поясненням). Перехід прикметників в іменники (субстантивація).

Числівник

Поняття про числівник як частину мови. Розмежування числівників та інших слів з кількісним значенням. Специфіка вияву граматичних категорій числівника. Функціональні розряди числівників: власне-кількісні, збірні, дробові, неозначено-кількісні. Особливості їх вживання. Питання про порядкові числівники. Морфологічні групи числівників: прості, складні та складені. Відмінювання різних розрядів числівників (з історичним поясненням).

Займенник

Займенник як частина мови. Лексико-граматичні розряди займенників. Граматичні категорії займенників. Граматичні категорії займенників, їх відмінювання (з історичним поясненням). Явище прономіналізації.

Дієслово

Поняття про дієслово як частину мови. Система дієслівних утворень в українській літературній мові: особові форми, неозначена форма. Типи дієслівних основ: основи інфінітива та теперішнього часу. Поділ дієслів на дієвідміни. Категорія виду дієслова. Способи творення форм доконаного та недоконаного виду.

Категорія перехідності-неперехідності дієслова. Категорія стану дієслова та її зв'язок з перехідністю-неперехідністю. Категорія часу та роду дієслова. Категорія способу дієслова.

Дієприкметник

Дієприкметник як форма дієслова (з історичною довідкою). Дієслівні та прикметникові характеристики дієприкметника. Активні та пасивні дієприкметники. Граматичні категорії дієприкметника. Творення дієприкметників. Перехід дієприкметників у прикметники.

Дієприслівник

Дієприслівник як форма дієслова. Дієслівні та прислівникові характеристики дієприслівника. Творення та синтаксична роль дієприслівників. Перехід дієприслівників у прислівники та прийменники.

Прислівник

Прислівник. Значення прислівників як слів, що виражають статичну ознаку іншої ознаки. Морфологічні ознаки, синтаксична роль прислівників. Групи прислівників за значенням. Ступені порівняння означальних прислівників. Творення прислівників (від прикметників, іменників, числівників, займенників, дієслів). Перехід у прислівники інших частин мови (адвербіалізація). Перехід прислівників у прийменники, сполучники, частки.

Прийменник. Сполучник

Прийменник. Прийменники як службові слова, що виражають відношення (просторові, часові та ін.) між повнозначними словами. Морфологічний склад прийменників. Перехід самостійних слів і словосполучень у прийменники. Вживання прийменників з певними відмінками іменників і субстантивованих слів. Полісемія прийменників. Омонімія прийменників. Синоніміка прийменників. Вживання прийменників як засобу милозвучності української мови.

Сполучники як службові слова, що виражають зв'язок між словами і реченнями. Морфологічний склад сполучників. Синтаксичні функції сполучників. Сполучники сурядності і підрядності, їх групи. Сполучні слова і їх відмінність від сполучників. Перехід повнозначних слів у сполучники.

ГРАМАТИКА. СИНТАКСИС

Словосполучення

Словосполучення. Поняття про словосполучення як одиницю синтаксису. Типи словосполучень за видами синтаксичного зв'язку між компонентами. Сурядні словосполучення. Підрядні словосполучення. Різновиди підрядних словосполучень за категоріально-морфологічним характером головного компонента. Граматичні зв'язки між компонентами словосполучення. Семантико-синтаксичні відношення у підрядних словосполученнях.

Просте речення

Підмет. Структурно-семантичні характеристики підмета; засоби їх вираження в українській мові. Присудок. Структурно-семантичні характеристики присудка, засоби його вираження в українській мові.

Поняття про односкладне речення. Характер головного члена в них. Особливості семантичної структури односкладних речень. Непоширені та поширені односкладні речення, повні та неповні. Структурно-семантичні різновиди односкладних речень. Стилїстичні особливості односкладних речень.

Другорядні члени та їх функції в поширенні двоскладного речення. Принципи класифікації другорядних членів речення. Додаток: прямий і непрямий. Засоби їх вираження.

Означення. Узгоджене та неузгоджене означення, засоби їх вираження. Атрибутивне значення означення. Прикладка як різновид означення. Обставини. Семантико-синтаксичні різновиди обставин та їх роль у структурно-семантичній організації двоскладного речення.

Просте ускладнене речення

Поняття про ускладнене речення. Основні різновиди ускладнених речень. Речення з однорідними членами. Поняття про ряд однорідних членів речення. Питання про речення з однорідними присудками. Однорідні та неоднорідні означення. Стилїстичні функції означень.

Речення з відокремленими другорядними членами. Поняття про відокремлення. Основні умови відокремлення другорядних членів. Напівпредикативні відношення при

відокремленні другорядних членів. Відокремлені додатки. Приклад уроку вивчення відокремлених додатків. Відокремлення означень. Узгоджені відокремлені означення. Дієприкметникові та прикметникові звороти як типи поширеного відокремленого означення. Відокремлення прикладок. Засоби вираження непоширених і поширених відокремлених прикладок.

Відокремлення обставин. Засоби вираження непоширених і поширених відокремлених обставин. Вставні та вставлені конструкції у структурі поширеного речення. Функціонально-семантичні різновиди вставних конструкцій. Стилистичні особливості вставних слів.

Складне речення

Складносурядні речення

Складносурядні речення. Засоби вираження синтаксичних зв'язків і змістових відношень між частинами складносурядного речення. Структурно-семантичні типи складносурядних речень, виділювані на основі єдності характеру синтаксичних зв'язків і семантичних відношень між компонентами. Складносурядні речення відкритої та закритої структур.

Складнопідрядні речення

Складнопідрядні речення. Синтаксичне значення понять «головна частина» та «підрядна частина». Функції сполучних слів і сполучників у складнопідрядному реченні. Принципи класифікації складнопідрядних речень: логіко-граматичний, формальний і структурно-семантичний. Лінгвістичні ознаки розмежування складнопідрядних речень нерозчленованої та розчленованої структур.

Характеристика складнопідрядних речень у зв'язку з функцією підрядних частин. Складнопідрядне речення з підрядним з'ясувальним. Складнопідрядне речення з підрядним означальним.

Різновиди складнопідрядних речень з підрядними обставинними.

Ускладнені складнопідрядні речення. Речення з кількома підрядними частинами, різновиди зв'язку підрядних частин у їх межах. Ускладнені речення з сурядним і підрядним зв'язком між складовими частинами.

Безсполучникові складні речення

Безсполучникові складні речення. Засоби синтаксичного зв'язку в безсполучниковому складному реченні. Роль інтонації в організації безсполучникових речень.

Складні форми синтаксичної організації мовлення

Питання про текст як об'єкт синтаксично-комунікативного аналізу. Функціонально-комунікативні різновиди текстів. Питання про текстотвірні одиниці.

Питання про складне синтаксичне ціле як синтаксичну одиницю і компонент тексту. Засоби зв'язку речень у складному синтаксичному цілому.

Абзац як композиційно-комунікативна одиниця, його роль у членуванні тексту. Співвідношення між абзацом і складним синтаксичним цілим.

Пунктуація

Основи сучасної української пунктуації. Система розділових знаків. Структура речення та пунктуація. Інтонація речення та пунктуація. Огляд вживання розділових знаків у простому та складному реченнях.

СТИЛІСТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Основні поняття стилістики. Стиль. Визначення мовного стилю. Функціональний стиль. Стиль і текст. Питання про стилі мови і стилі мовлення. Стиль як продукт мовленнєвої діяльності носіїв мови. Принципи класифікації та внутрішньої жанрової диференціації стилів. Підстили. Типологія стилів. Історія вчення про стилі.

Норма. Поняття норми як опори для пошуку та аналізу стилістично маркованих елементів, виявлення варіантності одиниць, визначення меж стилю.

Загальномовна норма. Історичний характер загальномовної норми. Мовні одиниці, що знаходяться поза загальномовною нормою та їх стилістичні можливості (історизми, індивідуальні неологізми).

Літературна норма мови. Регулювальна функція літературної норми в стилістиці. Сильова (внутрішня) норма як частина літературної норми.

Стилістичні норми мови як кодифіковані мовні засоби, які характеризуються певною частотністю щодо рівних стилів і мають потенційна стилістичне значення, відповідне певному функціональному стилю або підстилю.

Стилістичне значення (конотація). Стилістичні значення як додаткові (супровідні) до лексико-семантичних і граматичних значень; емоційно-експресивні й функціональні ознаки, що обмежують використання мовних одиниць певною сферою і таким чином несуть стилістичну інформацію. Стилістично нейтральні та стилістично забарвлені мовні одиниці. Емоційно-експресивна й функціональна стилістична забарвленість.

Художній стиль як різновид мови, що виражає мистецьку форму суспільної свідомості, обслуговує художньо-творчу діяльність мовців і має мистецьку сферу поширення. Основна ознака художнього стилю – використання мовних засобів у образноестетичній функції. Категорії персональності в художньому стилі (образ автора, прагматична установка автора й читача); темпоральності, локальності та мовні засоби їх вираження. Підстили художнього стилю. Жанри художнього стилю: поетичний, прозовий, драматичний. Індивідуально-авторські стилі.

Публіцистичний стиль як різновид мови, що обслуговує політико-ідеологічну діяльність мовців і поширений у сфері засобів масової комунікації. Підстили публіцистичного стилю: власне публіцистичний, політико-ідеологічний, політико-агітаційний. Мовленнєва системність публіцистичного стилю й засоби її створення.

Науковий стиль як різновид мови, що обслуговує науково-технічну і навчальну діяльність мовців, поширений у сфері науки, техніки, освіти. Підстили наукового стилю: власне науковий, науково-технічний, навчальний, науково-популярний, науково-публіцистичний. Галузі, жанри і способи викладу матеріалу в науковому стилі. Мовленнєва системність наукового стилю й засоби її створення.

Офіційно-діловий стиль як різновид літературної мови, що обслуговує офіційно-ділову й виробничу діяльність мовців і виявляється в офіційній сфері суспільних стосунків (офіційно-політичних, правових, економічних, виробничих). Підстили офіційно-ділового стилю: законодавчий, адміністративно-канцелярський, дипломатичний. Їх жанрові різновиди. Мовленнєва системність офіційно-ділового стилю і засоби її створення.

Розмовно-побутовий різновид літературної мови, що обслуговує побут мовців, виявляється в неофіційній сфері суспільних стосунків. Усна і писемна форми розмовно-побутового стилю. Діалогічне і монологічне мовлення. Мовленнєва системність розмовно-побутового стилю та засоби її створення.

Взаємозв'язок та взаємодія стилів. Використання елементів одного стилю в текстах іншого. Уплив науково-технічного прогресу та динамічності суспільства на розвиток усіх стилів української літературної мови.

РОЗДІЛ «МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ»

Загальні питання методики навчання української мови в середній школі

Методика української мови як наука і навчальна дисципліна. Предмет і завдання курсу. Наукові засади методики. Значення методики для викладання української мови в школі. Концептуальні засади навчання української мови, Концепція загальної середньої освіти України. Державний стандарт базової і повної середньої освіти. Зв'язок методики навчання української мови із суміжними дисциплінами: філософією, мовознавством, педагогікою і психологією, етнопедагогікою і етнопсихологією. Системний підхід до

мовних явищ та відтворення його в методиці. Передовий досвід та використання методичної спадщини минулого, дані наукових досліджень у галузі методики навчання мови, мовознавства, педагогіки, психології.

Методи наукового дослідження: вивчення літератури з методики викладання мови і суміжних дисциплін, спостереження за навчально-виховним процесом, вивчення й узагальнення передового досвіду, педагогічний експеримент та ін. Застосування статистичних методів обробки одержаних даних.

Зміст і будова курсу методики навчання української мови. Короткий огляд історії розвитку методики навчання української мови. Основна література до курсу.

Українська мова як навчальна дисципліна в загальноосвітній школі. Значення шкільного курсу української мови і його місце серед інших навчальних дисциплін. Освітньо-виховні цілі і завдання вивчення української мови в школі. Рідна мова – основа духовного та інтелектуального розвитку особистості.

Зміст і принципи побудови шкільного курсу «Українська мова». Варіативність структури і змісту шкільного курсу мови. Основні аспекти навчання мови. Закономірності навчання української мови. Комунікативне спрямування у навчанні мови. Розвиток національної самосвідомості учнів, формування в них мовної і мовленнєвої компетенції. Значення мови у культурному й мовленнєвому розвитку особистості.

Програми і підручники з української мови. Короткий огляд програм і підручників з української мови. Причини переходу школи на нові навчальні плани і програми. Принципи побудови й зміст чинних програм з української мови для 5-11 (12) класів. Змістові лінії програми, суть їх і принципи реалізації. Особливості програм для шкіл нового типу (ліцеїв, коледжів тощо). Принципи побудови підручників з української мови. Посібники з української мови. Вивчення програмового матеріалу з мови укрупненими частинами (блоками). Міжпредметні зв'язки у шкільному курсі української мови. Роль учителя в реалізації мети і завдань шкільного курсу мови.

Психологічні й дидактичні основи навчання української мови. Психологічна наука про шляхи засвоєння знань, умінь і навичок з української мови. Мовна особистість та шляхи її розвитку. Психологічні передумови успішного засвоєння мовного матеріалу. Інтенсифікація навчального процесу і розвиток пізнавальних здібностей учнів у процесі вивчення мови (уваги, пам'яті, мислення, дару слова, мовної інтуїції тощо). Психолінгвістичні основи мовленнєвої діяльності й формування комунікативних умінь.

Дидактичні основи навчання. Закономірності засвоєння мови. Застосування загальнодидактичних принципів у процесі викладання української мови. Питання про власне методичні принципи навчання мови і розвитку мовлення. Наукові основи й особливості викладання української мови в школах з національною мовою навчання.

Методи, прийоми і засоби навчання української мови. Теоретичне осмислення методів і прийомів навчання мови. Різні підходи до класифікації методів навчання: за джерелами знань, характером пізнавальної діяльності учнів, характером навчального матеріалу, способом взаємодії учителя й учнів, за способом взаємодії та рівнем пізнавальної діяльності тощо. Залежність вибору методів і прийомів навчання від специфіки навчального матеріалу, підготовки учнів до його сприйняття і засвоєння.

Характеристика основних методів навчання мови: зв'язного викладу вчителя, бесіди, спостереження й аналізу мовних явищ, роботи з підручником, методу вправ та ін. Проблемне навчання: способи створення проблемних ситуацій, постановка проблемних питань, керування пізнавальною діяльністю учнів. Інтерактивний метод навчання та його прийоми. Програмоване навчання. Алгоритмізація та комп'ютеризація навчання. Засоби навчання мови. Дидактичний матеріал з української мови та вимоги до нього. Наочність і технічні засоби навчання, їх види й методика використання. Методика складання опорних таблиць, схем.

Типи уроків української мови, їх структура й методика проведення. Урок як основна форма організації навчання. Основні вимоги до сучасного уроку української мови.

Мета і зміст уроку: правильне співвідношення між теорією і практикою на уроці мови, організація навчальної діяльності учнів, значення системи завдань і вправ для вироблення комунікативних умінь; виховне спрямування уроків мови. Проблема типології уроків: загальнодидактична типологія і типи уроків з мови з урахуванням специфіки предмета. Типи уроків за метою проведення. Типи уроків за метою організації їх. Структура уроку мови, основні компоненти її. Методичні вимоги до окремих компонентів уроків різних типів: повідомлення теми і мети уроку, мотивація навчальної діяльності, перевірка вивченого, актуалізація опорних знань, умінь і навичок учнів, вивчення нового матеріалу, закріплення вивченого, підведення підсумків уроку, рефлексія, домашнє завдання.

Особливості технології основних типів уроків: уроку вивчення нового матеріалу, уроку закріплення знань, умінь і навичок; уроку перевірки й обліку набутих знань і вмінь; уроку аналізу контрольних робіт; уроку узагальнення і систематизації; уроку повторення теми, розділу; уроку формування мовної і мовленнєвознавчої компетенції; уроку формування мовленнєвої компетенції; уроку формування комунікативної компетенції; уроків розвитку мовлення. Нестандартні форми проведення уроку. Інноваційні підходи до проведення уроків української мови. Модульна система уроків, її значення для вивчення теми (розділу). Аналіз уроку мови. Планування програмового матеріалу з української мови. Види планування.

Особливості методики вивчення основних розділів шкільного курсу української мови

Методика навчання фонетики й орфоєпії. Зміст шкільного курсу фонетики та його значення. Зв'язок фонетики з вивченням графіки, орфографії, орфоєпії, граматики, із заняттями з розвитку мовлення. Ознайомлення із засобами милозвучності української мови. Завдання вивчення фонетики: вироблення вмінь і навичок правильно артикулювати звуки; розвиток мовного слуху учнів, мовної та слухової пам'яті; чітке розмежування звуків і літер; установлення відповідності чи невідповідності між вимовою і написанням. Формування орфоєпічних навичок, удосконалення дикції й розвиток умінь володіти голосом (змінювати його за висотою, силою, темпом, тембром). Зіставлення діалектної й літературної вимови. Подолання фонетичних діалектизмів. Помилки інтерферуєчого характеру та шляхи попередження і виправлення їх. Методи і прийоми вивчення фонетики й орфоєпії. Особливості вивчення фонетики й орфоєпії української мови в школах із мовами навчання національних меншин. Використання наочності й ТЗН у процесі вивчення фонетики й орфоєпії. Роль орфоєпічних словників.

Методика навчання лексики і фразеології. Зміст шкільного курсу лексикології. Значення, місце й принципи вивчення лексики. Труднощі у засвоєнні учнями лексичних понять. Методика засвоєння учнями багатозначності, прямого і переносного значення слів та їх уживання, синонімів, омонімів, антонімів, архаїзмів та інших лексичних категорій, вивчення яких передбачене програмою. Подолання діалектизмів, жаргонізмів та російнізмів в мовленні учнів. Методика вивчення фразеології української мови, шляхи засвоєння фразеологізмів. Система тренувальних вправ з лексики і фразеології. Вироблення навичок користування словниками різних типів. Лексичний аналіз: тексту. Словникова робота у зв'язку з вивченням інших розділів шкільного курсу мови. Лексична робота в системі занять з розвитку мовлення. Наочні посібники з лексики і фразеології, методика використання їх. Особливості вивчення лексики і фразеології у школах із мовами навчання національних меншин.

Методика вивчення будови слова і словотвору. Значення і завдання вивчення будови слова. Методика поглиблення знань про значущі частини мови (морфеми). Наступність і перспективність у вивченні матеріалу, шляхи подолання труднощів у виділенні морфем у слові. Значення морфемної будови слова для збагачення лексичного запасу учнів у процесі вивчення морфології, словотвору. Вироблення стійких орфографічних умінь і навичок зумовлених фонетичними процесами, що відбуваються в кореневих морфемах. Методи і прийоми вивчення морфемної будови слова, морфемний аналіз слова. Використання

наочності й ТЗН під час вивчення будови слова. Методика словотвору: значення, зміст, завдання і принципи вивчення словотвору в школі. Зв'язок із будовою слова, фонетикою, лексикою, морфологією, орфографією. Ознайомлення учнів із способами словотвору; труднощі у засвоєнні словотворчих понять; система вправ; словотвірний аналіз, методика його проведення. Лексична робота; робота із словниками. Попередження і виправлення помилок інтерферуючого характеру у мовленні учнів. Використання наочності й ТЗН під час вивчення словотвору.

Загальні питання методики вивчення граматики. Місце граматики в шкільному курсі української мови. Пізнавальне і практичне значення граматики, роль її у формуванні вмінь і навичок (мовленнєво-розумових, навчально-мовленнєвих, орфографічних, пунктуаційних), у попередженні та подоланні граматичних помилок, збагаченні мовлення. Короткий огляд основних напрямів методики викладання граматики. Основи і принципи методики викладання граматики в школі. Методи і прийоми вивчення граматики.

Методика вивчення частин мови. Значення, завдання, зміст і принципи вивчення частин мови в шкільному курсі мови. Зв'язок вивчення частин мови з фонетикою, лексикою, словотвором, синтаксисом, орфографією і розвитком мовлення. Вивчення морфології на синтаксичній основі. Наступність і перспективність у вивченні частин мови в початкових, середніх і старших класах. Формування поняття про частини мови на основі їхнього лексичного значення, морфологічних ознак, синтаксичної ролі й особливостей словотвору. Вивчення системи відмінювання і словотвору частин мови у зв'язку з орфографією та розвитком мовлення. Методи й прийоми теоретично-практичного вивчення частин мови. Наочність і ТЗН, методика використання частин мови. Особливості вивчення морфології в школах із мовами навчання національних меншин.

Методика вивчення синтаксису. Значення, завдання, зміст і принципи вивчення синтаксису в школі. Етапи вивчення синтаксису: практичне засвоєння синтаксису, поновлення знань з синтаксису при опрацюванні морфології; систематичне вивчення синтаксису. Зв'язок синтаксису з лексикою, морфологією і розвитком мовлення учнів.

Методика ознайомлення з поняттями словосполучення і речення, зв'язок слів у словосполученні й реченні, типи речень. Характер умінь і навичок з синтаксису. Шляхи подолання труднощів у вивченні головних і другорядних, членів речення, відокремлених та однорідних членів речення; встановлення зв'язків між частинами складного речення і тексту. Методи й прийоми теоретично-практичного вивчення синтаксису. Використання наочності й ТЗН у процесі вивчення синтаксису. Особливості вивчення синтаксису в школах із мовами навчання національних меншин.

Методика навчання орфографії. Значення орфографії та її місце в шкільному курсі української мови. Завдання навчання орфографії. Природа орфографічних навичок та психологічні основи їх формування. Короткий огляд історії й методики навчання орфографії. Основні принципи навчання орфографії. Поняття про орфограму. Класифікація орфограм. Методика вивчення орфографічних правил. Основні прийоми навчання орфографії. Види орфографічних вправ, методика проведення їх (орфографічний розбір, різні види списування, диктанти, запис вивченого напам'ять, робота з орфографічним словником, творчі вправи тощо.). Труднощі у вивченні орфографії, шляхи подолання їх. Система роботи над орфографічними помилками. Аналіз орфографічних помилок. Причини виникнення орфографічних помилок, способи запобігання їх. Подолання помилок інтерферуючого характеру. Норми й критерії оцінювання орфографічних умінь і навичок учнів. Наочні й технічні засоби, роль їх у вивченні орфографії, методика використання їх.

Методика навчання пунктуації. Значення пунктуації та її основи. Місце пунктуації в шкільному курсі мови. Питання про етапи (рівні) у навчання пунктуації. Завдання пунктуації. Короткий огляд історії методики вивчення пунктуації. Принципи навчання пунктуації. Поняття про пунктограму. Пунктуаційні правила, класифікація їх, методика вивчення пунктуаційних правил. Залежність навчання пунктуації від основ пунктуації,

характеру пунктограм, етапів навчання. Основні методичні прийоми навчання пунктуації. Види вправ з пунктуації, методика проведення їх. Методика проведення диктантів, творчих вправ, складання схем з певними розділовими знаками, складання речень за цими схемами, вправи з використанням технічних засобів. Труднощі у вивченні окремих питань пунктуації, шляхи подолання їх. Типи пунктуаційних помилок. Причини виникнення пунктуаційних помилок, шляхи попередження їх. Система роботи над пунктуаційними помилками.

Методика розвитку мовлення (формування комунікативних умінь і навичок)

Мовленнєвий розвиток учнів як методична проблема. Розвиток мовлення як методичне поняття. Значення і завдання роботи з розвитку вмінь і навичок усного та писемного мовлення. Місце занять з розвитку мовлення у шкільному курсі мови. Питання розвитку мовлення в історії методичної науки. Основні принципи методики розвитку мовлення.

Понятійна та операційна основа роботи над формуванням мовленнєвих умінь і навичок учнів. Удосконалення рецептивних видів мовленнєвої діяльності. Аудіювання, читання. Основні форми роботи, методика проведення. Формування в учнів навичок різних видів читання в процесі вивчення шкільного курсу мови. Робота над продуктивними видами мовленнєвої діяльності: говоріння, письмо. Робота над формуванням монологічного мовлення. Навчання діалогічного мовлення.

Види творчих робіт та методика проведення їх. Види робіт з розвитку зв'язного писемного мовлення, їх значення й методика проведення. Методика роботи над переказами і творами різних видів і стилів (твори-розповіді, твори-описи, твори-роздуми). Перевірка творчих робіт. Прийоми виправлення, обліку і класифікації помилок. Критерії й норми оцінювання. Робота над лексичними, стилістичними та іншими помилками.

Методика опрацювання газетних жанрів. Ознайомлення учнів з публіцистичним і діловим стилями мовлення. Методика написання замітки-інформації, статті-нариса до газети та різних видів ділових паперів (адреса, лист, оголошення, розписка, доручення, заява, протокол, звіт, автобіографія тощо). Наочні й технічні засоби з розвитку мовлення, методика їх застосування.

Методика роботи зі стилістики та риторики

Завдання, зміст і місце роботи зі стилістики та риторики у 5–11-х класах. Ознайомлення учнів з функційними стилями мовлення, стилістичними ресурсами лексики, фразеології, морфології, синтаксису. Функційно-стилістичний підхід до вивчення мови. Основні стилістичні вміння. Методи і прийоми вивчення стилістики. Елементи риторики та методика опрацювання їх у 5–9 класах. Уроки риторики у старших класах: зміст, завдання, методика проведення.

Методика вивчення загальних відомостей про мову

Особливості вивчення загальних відомостей про мову у шкільному курсі. Зміст і структура вступних уроків у середніх класах; ознайомлення учнів із суспільним значенням мови, її походженням, історичним розвитком. Особливості технології вступних уроків.

Методика вдосконалення мовленнєвих умінь і навичок та культури мовлення учнів старших класів

Основні форми занять з мови в 10–11-х класах. Розширення загальних відомостей про мову. Особливості уроків української мови в старших класах. Узагальнення й систематизація найважливіших відомостей про мову. Поглиблення й удосконалення знань, умінь і навичок з культури мови, стилістики і риторики. Форми занять з мови. Складання тез, конспектів, рецензій, анотацій. Написання рефератів. Робота над мовленням учнів у зв'язку з вивченням літератури. Лексико-стилістичний аналіз тексту. Словникова робота на уроках мови. Індивідуальна робота з учнями, спрямована на повторення і поглиблення знань та вдосконалення комунікативних умінь і навичок.

Позакласна робота з української мови

Значення і завдання позакласної роботи. Взаємозв'язок позакласної роботи з класними заняттями. Зміст позакласної роботи. Основні форми організації позакласної роботи (мовний гурток, тематичні вечори, читацькі конференції, дитячі ранки, випуск стіннівки, виготовлення альбомів, журналів, унаочнення посібників, підготовка повідомлень і доповідей, виступи по радіо, екскурсії; виставки, мовні ігри, вікторини, конкурси, олімпіади⁰. Елементи дослідницькою характеру в позакласній роботі з мови. Робота в МАН.

Спецкурси та факультативні заняття з української мови

Завдання спецкурсів та факультативних занять, їх значення для поглиблення теоретичної і практичної підготовки учнів, розвитку їхніх здібностей і профорієнтаційного спрямування. Особливості організації і планування роботи факультативних груп. Програми спеціальних та факультативних курсів з мови, зв'язок з основним курсом. Спецкурси і факультативні заняття (шкільна лекція, семінарські й лабораторні заняття, організація самостійної роботи учнів, написання рефератів, доповідей, бібліографічна робота тощо).

Методична робота вчителя-словесника

Значення й форми методичної роботи. Шляхи і засоби підвищення кваліфікації вчителів; робота методичних об'єднань (організація відкритих уроків, взаємовідвідування уроків, проведення семінарів-практикумів, методичних конференцій); вивчення і популяризація досвіду вчителів; школи передового досвіду. Роль методичних кабінетів в удосконаленні роботи вчителів. Завдання інститутів післядипломної освіти, роль їх в організації та поліпшенні методичної роботи в школах. Шкільний кабінет української мови та його завдання. Планування роботи навчальних кабінетів.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ
з модуля «Українська мова з методикою її викладання»

РОЗДІЛ «УКРАЇНСЬКА МОВА»

Основна література

1. Балко М. В. Актуальні проблеми теорії словосполучення сучасної української мови : [монографія]. Дніпропетровськ : Вид-во «Свідлер А. П.», 2014. 349 с.
2. Баранник Д. Х. Словосполучення : [навч. посібн.]. Дніпропетровськ : РВВ ДНУ, 2007. 45 с.
3. Бевзенко С. П. Сучасна українська мова. Синтаксис : [навч. посіб.]. Київ : Вища школа, 2005. 270 с.
4. Вакарюк Л. О. Українська мова. Морфеміка і словотвір. Тернопіль : Джура, 2010. 200 с.
5. Венжинович Н. Ф. Сучасна українська літературна мова: [Лексика і фразеологія. Фонетика і фонологія. Словотвір. Синтаксис]. Київ : Знання, 2008. 304 с.
6. Дудик П.С. Стилїстика української мови: Посібник. К.: «Академія», 2005. 368с.
7. Загнітко А. П. Теоретична граматика сучасної української мови. Морфологія. Синтаксис. Донецьк: ТОВ «ВКФ «БАО», 2011. 992 с.
8. Загнітко А. П. Український синтаксис: теоретико-прикладний аспект. Донецьк, 2009. 137 с.
9. Караман С.О. Сучасна українська літературна мова. Київ, 2011. 560 с.
10. Карпенко Ю.О. Фонетика і фонологія сучасної української літературної мови. Одеса, 1996. 143 с.
11. Мацько М.І. та ін. Стилїстика української мови. К.: Вища школа, 2003. 463с.
12. Пентиліук М. І., Маруніч І. І., Гайдаєнко І. В. Ділове спілкування та культура мовлення. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2011. 224 с.
13. Пентиліук М.І. Культура мовлення і стилїстика. Харків: Ранок, 2016. Ч 1. 100с.
14. Пентиліук М.І. Культура мовлення і стилїстика. Харків: Ранок, 2016. Ч.2. 100с.
15. Плющ М. Я. Словоформа у семантично елементарному та ускладненому реченні. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. 362 с.
16. Плющ М. Я., Грипас О. Ю. Системна організація граматичної будови української мови. Таблиці. Схеми : [навч. посіб.]. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2015. 264 с.
17. Сучасна українська мова: Фонетика. Орфоєпія. Морфонологія. Графіка. Орфографія: посібник / Наконечна Л.Б. Івано-Франківськ: НАІР, 2014. 108 с.
18. Тихоша В., Олексенко В., Гайдученко Г., Нагіна В. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис. Київ : Українське видавництво, 2009. 287 с.
19. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологія сучасної української мови. Київ : Знання, 2007. 494 с.
20. Українська мова: Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М.П. та ін. К.: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2007. 856 с.
21. Український правопис. К.: Наукова думка, 2019. 392 с.
22. Христіанінова Р. О. Складнопідрядні речення в сучасній українській літературній мові. К.: Інститут української мови: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. 368 с.
23. Шевчук С., Кабиш О., Клименко І. Сучасна українська літературна мова. Київ, 2011. 544 с.
24. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : [підручник]. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 408 с.

Додаткова література

1. Березовська Т. Л. Запозичення в системі української лексики та шляхи їх адаптації. Матеріали наукових читань, приурочених до Дня рідної мови: зб. наук. праць студентів. Кривий Ріг. 2012. С. 18-22.
2. Гайдаєнко І.В., Пентиліук М.І. Наукові засади навчання стилїстики у вищій школі. Ч.І *Інформаційно-методический журнал изд-ва ХГУ «Печатное слово»*. 2005 (5/16).С.43-49.

3. Гайдаєнко І.В., Пентиліук М.І. Наукові засади навчання стилістики у вищій школі. Ч.ІІ. *Информационно-методический журнал изд-ва ХГУ «Печатное слово»*. 2006 (7/18). С.69-72.
4. Городенська К. Г. Градаційні складносурядні речення в українській мові: структура та внутрішньозначеннєва диференціація. *Українська мова*. 2019. № 3(71). С. 29-39.
5. Городенська К. Г. Нові явища та процеси в українському словотворенні: динаміка чи деструкція словотвірних норм? *Українська мова*. 2013. № 2. С. 3-11.
6. Городенська К. Г. Семантико-синтаксична типологія сполучникових складносурядних речень. *Українська мова*. 2019. № 2(70). С.21-29.
7. Городенська К. Граматичні норми української літературної мови і сучасна практика професійної спільноти. *Дивослово*. 2017. № 04 (721). С. 40–45.
8. Демешко І.М. Морфонологічні параметри афіксів віддієслівного словотворення в українській мові. *Філологічні студії*. 2015. Вип.13. С.68-77.
9. Дорошенко С. Багатозначність слів і омоніми. *Дивослово*. 2009. № 5. С. 38-40.
10. Дуброва О. М. Типологія ускладнення простого речення : синтаксичний і семантичний аспекти. *Держава і регіони. Серія : Гуманітарні науки*. 2018. № 1(52). С. 69–74.
11. Дуброва О. Просте ускладнене речення як монопредикативна структура. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філологія»*. 2018. Вип. 79. С. 194–200.
12. Євтушок О. Сучасні тенденції розвитку діалектної лексики. *Дивослово*. 2011. № 7. С. 38-40.
13. Климович С. М. Препозитивні атрибутивні аброморфеми і префіксоїди. *Науковий вісник ХДУ. Серія «Лінгвістика» : Збірник наукових праць*. Херсон: Вид-во ХДУ. 2017. Випуск 27. С. 22-27.
14. Климович С. М., Мартос С. А. Аббревіація та словоскладання як способи творення молодіжних сленгізмів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»*. 2018. Випуск 32. С. 88-94.
15. Кульбабська О. В. Граматичний обсяг терміна «просте ускладнене речення». *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. 2014. Випуск IV. С.156–163
16. Олексенко В. П. Словотвірні категорії суфіксальних іменників: Монографія. Херсон : Айлант, 2001. 240 с.

Інтернет-ресурси

1. Вінтонів М. О. Синтаксис української мови: навчальний посібник. Вінниця : ДонНУ, 2016. 151 с. – URL : <https://core.ac.uk/download/pdf/78041030.pdf>
2. Загнітко А. Український синтаксис: теоретико-прикладний аспект. Донецьк, 2009. 137 с. – URL : http://www.ukrajinstika.edu.rs/preuzimanje/UKR_sintaksis.pdf
3. Загнітко А., Миронова Г. Синтаксис української мови. Теоретико-прикладний аспект. Masarykova univerzita. Brno, 2013. – URL : <https://digilib.phil.muni.cz/data/handle/11222.digilib/128790/monography.pdf>
4. Малюга Н. М. Сучасна українська літературна мова: Лексикологія, фразеологія, лексикографія : навчальний посібник для студентів факультету української філології / Н. М. Малюга, Н. М. Шарманова. Кривий Ріг, 2013. 82 с. – URL : <http://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/0564/373/1/%d0%a1%d0%a3%d0%9b%d0%9c%20%d0%9c%d0%b0%d0%bb%d1%8e%d0%b3%d0%b0%2c%20%d0%a8%d0%b0%d1%80%d0%bc%d0%b0%d0%bd%d0%be%d0%b2%d0%b0.pdf>
5. Плющ М. Я. Граматика української мови: У 2 ч. Ч. І. Морфеміка. Словотвір. Морфологія: Підручник. Київ : Вища школа, 2005. 286 с. – URL : <http://194.44.152.155/elib/local/sk684094.pdf>

6. Синтаксис. Словосполучення. Просте речення : конспект лекцій / укладач О. П. Садовнікова. Суми : Сумський державний університет, 2012. 80 с. – URL : <http://polka-knig.com.ua/article.php?book=443&article=23054>
7. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис словосполучення і простого ускладненого речення. Одеса. 2019. 188 с. – URL : <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/1857/3/Yevtushyna%20%D0%A2etiana%20%D0%9Eleksandrivn%D0%B0.pdf>
8. Сучасна українська літературна мова: Лексикологія. Фонетика : підручник / А.К. Мойсієнко та ін. Київ : Знання, 2010. 270 с. – URL : https://shron1.chtyvo.org.ua/Moisiienko_Anatolii/Suchasna_ukrainska_literaturna_mova_Leksy_kolohiia_Fonetyka.pdf?PHPSESSID=4512129909da6dc27e17d46c4d74dab5

РОЗДІЛ «МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ»

Основна література

1. Бакум З.П. Теоретико-методичні засади навчання фонетики української мови в гімназії : монографія. Кривий Ріг, 2008. 128 с.
2. Беляєв О.М. Лінгводидактика рідної мови. Київ : Генеза, 2005. 180 с.
3. Горошкіна О.М. Лінгводидактичні засади навчання української мови в старших класах природничо-математичного профілю: монографія. Луганськ: Альма-матер, 2004. 362 с.
4. Дороз В.Ф. Методика навчання української мови в загальноосвітніх закладах. Київ, 2008. 386 с.
5. Караман С.О. Методика навчання української мови в гімназії. Київ, 2000. 282 с.
6. Мацько Л.І. Українська мова в освітньому просторі : навч. посіб. Київ, 2009. 606 с.
7. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / За ред. М.Пентилюк. – Київ : Ленвіт, 2009. 400 с.
8. Національна доктрина розвитку освіти в Україні у ХХ столітті. *Держава і освіта*. № 29. 18 липня 2001р. С.7 – 24.
9. Пентилюк М.І., Окунович Т.Г. Методика навчання української мови у таблицях і схемах : навч. посіб. Київ, 2010. 366 с.
10. Пехота О.М., Старєва А.М. Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя. – Миколаїв, 2005.
11. Пометун І.О., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. Київ, 2004. 192 с.
12. Проблема формування мовної особистості учнів середніх загальноосвітніх закладів. – Рівне, 2006. 344 с.
13. Семенов О.М. Українська культуромовна особистість учителя. Київ, 2007. 303 с.
14. Сиротинко Г. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. – Харків, 2003.
15. Словник-довідник з української лінгводидактики : навч. посіб. / Кол. авторів за ред. М. Пентилюк. Київ, 2015. 320 с.
16. Словник-довідник з методики викладання української мови / Н. М. Захлюпана, І. М. Кочан; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2002. 249 с.

Додаткова література

1. Бондаренко Н., Ярмолюк А. Українська мова в школах національних меншин. *Українська мова і література в школі*. 2002. № 5. С.43.
2. Донченко Т. Власне методичні принципи навчання української мови. *Українська мова і література в школі*. 2004. №2. С.2-4.
3. Караман С., Тихоша В. Технологія створення підручників і посібників для поглибленого вивчення української мови в гімназії. *Дивослово*. 2000. № 4. С. 36-38.
4. Концепція профільного навчання в старшій школі. *Управління освітою : довідник управління*. Ч.15-16. 2005. С.33-46.

5. Кочан І.М., Захлюпана Н.М. Українські лінгводидакти через призму часу : словник-довідник. Львів, 2009. 168 с.
6. Могила Н. Система інноваційних методів як засіб реалізації диференційованого навчання. *Українська мова і література в школі*. 2003. № 5. С. 13-16.
7. Пентиліук М., Горошкіна О., Нікітіна А. Концептуальні засади комунікативної методики навчання української мови. *Українська мова і література в школі*. 2006. №1. С.15-20.
8. Пентиліук М., Горошкіна О., Нікітіна А. Концепція когнітивної методики навчання української мови. *Дивослово*. 2004. №8. С.5.
9. Пентиліук М.І., Горошкіна О.М., Нікітіна А.В. Концепція навчання української мови в системі профільної освіти. *Методичні діалоги*. 2006. № 10. С.2–7.
10. Скуратівський Л., Шелехова Г. Концепція підручника рідної мови. *Українська мова і література в школі*. 2001. № 3. С. 5 – 7.
11. Шелехова Г. Використання комп'ютерних технологій на уроках української мови. *Українська мова і література в школі*. 2006. №8. С.4-8.

Інтернет-ресурси

1. Закон України «Про освіту». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
Коваль А., Суржук Т. Методика викладання української мови. Рекомендації до виконання науково-дослідної тематики : навч.-метод. посіб. для студ. вищих навч. закл. -Тернопіль: Богдан, 368 с. [Електронний ресурс]. – URL: http://www.bohdan-books.com/catalog/book_137_2624/
2. Концепція Нової української школи – URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
3. Закон України «Про вищу освіту» (01.07.2014 г. № 1556-VII (Редакція станом на 16.01.2020) [Електронний ресурс]. – URL: – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
4. Закон України «Про повну загальну середню освіту» (від 16.01. 2020 р.) [Електронний ресурс]. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
5. Навчальні програми для 5-9 класів загальноосвітніх закладів (2017 р.) – URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>

ПРОГРАМА АТЕСТАЦІЇ З МОДУЛЯ «УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА З МЕТОДИКОЮ ЇЇ ВИКЛАДАННЯ»

РОЗДІЛ «УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА»

Усна народна творчість

Жанрове і тематичне розмаїття українського фольклору. Український героїчний епос. Жанровий склад. Періодизація та циклізація. Провідні сюжети і теми.

Українська література X – XVIII ст.

Література Київської Русі, історичні умови її виникнення та характерні риси. Монументальний історизм як «стиль епохи». Розвиток літописання.

«Слово о полку Ігоревім» як найвидатніша пам'ятка давньоруського письменства. Переклади і переспіви, мотиви і образи цього твору у пізнішій літературі.

Два табори полемістів і основні етапи розвитку. Полемічна література. Творчість Івана Вишенського. Оцінка її І. Франком.

Козацькі літописи Самовидця, Григорія Граб'янки, Самійла Величка, їх тематика, образи, патріотичний пафос, стильові особливості. Характерні риси стилю бароко.

Г.Сковорода як найвидатніший український філософ-просвітитель, педагог і письменник XVIII ст.

Українська література XIX ст.

Творчість Івана Котляревського. Жанрові та стильові особливості поеми «Енеїда». Епохальне значення цього твору. П'єса І.Котляревського «Наталка Полтавка» та її значення у розвитку нової української драматургії.

Поняття про сентименталізм та особливості його розвитку в українській літературі. Художня манера Г.Квітки-Основ'яненка-повістяра («Маруся», «Козир-дівка»).

Байка як літературний жанр. Становлення нової української літературної байки. Розвиток цього жанру у творчості письменників XIX століття (П. Гулака-Артемівського, Євгена Гребінки, Леоніда Глібова та ін.).

Поняття про романтизм. Розвиток романтизму в українській літературі 20-60-х років XIX століття. Роль харківської поетичної школи та «Руської трійці» у цьому процесі. Розвиток романтичної прози в українській літературі XIX століття.

Багатогранність творчої діяльності Т. Шевченка, його місце в історії літератури, у розвитку суспільно-політичної, філософської та естетичної думки. Періодизація його творчості. Рання творчість Т. Шевченка, її романтичний характер. Поема «Гайдамаки», її ідейно-художній аналіз. Творчість Т. Шевченка періоду «Трьох літ» (1843-1847рр.). Творчість Т. Шевченка 1847-1857рр. Цикл «В казематі». Політична сатира Т. Шевченка («Сон», «Кавказ», «І мертвим, і живим...»), оцінка її І. Франком. Творчість Т. Шевченка 1857-1861 рр. Світове значення творчості Т. Шевченка. Оцінка доробку Т.Шевченка в критиці.

«Чорна рада» П. Куліша – перший український історичний роман. Аналіз цього твору у контексті розвитку історичного роману другої половини XIX століття.

Антикріпосницька спрямованість творчості Марка Вовчка («Народні оповідання», «Інститутка»).

Майстерність Івана Нечуя-Левицького-повістяра. І. Франко про цього митця слова. Тематичне та жанрове розмаїття прози І. Нечуя-Левицького.

Творчість Панаса Мирного. Соціально-психологічні романи «Хіба ревуть воли, як ясла повні?», «Повія», їх історико-літературне значення.

Тематичне і жанрове багатство доробку М. Старицького.

Внесок М. Кропивницького та І. Карпенка-Карого у розвиток української драматургії.

Народницька та неонародницька поезія. Мотиви та образи лірики П. Грабовського та Б. Грінченка.

Ідейно-художній аналіз дилогії Б. Грінченка з селянського життя «Серед темної

ночі», «Під тихими вербами».

Жанрове і тематичне розмаїття лірики І. Франка, місце її у світовій літературі. Поєми І. Франка, їх проблематика, образи, поетика. Іван Франко як критик і літературознавець. Жанрове і тематичне розмаїття прози І. Франка.

Українська література кінця XIX – початку XX століть

Основні мотиви лірики Лесі Українки. Проблематика, образи, художня оригінальність драматичних поем Лесі Українки. Риси символізму у драматичній поемі «Лісова пісня». Леся Українка як літературний критик.

Поняття про новелу та її місце в жанровій системі. Художня специфіка малої прози М. Коцюбинського та О. Кобилянської. Глибокий психологізм і ліризм новел В. Стефаника. Роль художньої деталі.

Художнє багатство української поезії початку XX століття. Модерністські тенденції в ній (М. Вороний, Олександр Олесь та ін.).

Художня індивідуальність В. Винниченка.

Проблема «земля і людина» у повістях М. Коцюбинського «Fata morgana» та О. Кобилянської «Земля».

Романтичне забарвлення повісті М. Коцюбинського «Тіні забутих предків». Творчий підхід у використанні фольклору.

Українська література XX століття

Літературна дискусія 1925-1928 років та роль М. Хвильового у ній. Організація літературних сил в окремих спілках, гуртках, групах та об'єднаннях у 20-30-х роках XX ст.

Стильові тенденції в українській прозі 20-30-х років XX ст. (Микола Хвильовий, Григорій Косинка та ін.)

Своєрідність художнього осмислення трагізму громадянської війни у творах Миколи Хвильового.

Драматургія Микола Куліша – визначне явище у світовій літературі. Жанрово-стильові особливості драм М. Куліша.

Неокласики в українській літературі. Основні мотиви і висока майстерність поезії М. Рильського.

О. Довженко як творець жанру кіноповісті. Основні риси його індивідуального стилю.

Художні здобутки П. Тичини. Еволюція його творчого методу.

Тематичний діапазон та художні особливості новелістики О. Гончара. Художні здобутки О. Гончара-романіста («Людина і зброя», «Собор» та ін.).

Ідейно-художні особливості поезії І. Драча.

Тематика, проблематика, художня своєрідність прози Гр. Тютюнника.

Художня специфіка романістики П. Загребельного. Особливості композиції роману «Диво».

Проблеми мистецтва та образ головної героїні у романі Л. Костенко «Маруся Чурай». Мотиви та образи лірики Ліни Костенко.

Ідейно-художні здобутки поезії шістдесятників (В. Симоненко, В. Стус, І. Драч та ін.).

Тематичне і жанрове багатство творчого доробку В. Шевчука. Специфіка композиції та притчевий характер роману В. Шевчука «Дім на горі».

Поетичні здобутки постшістдесятників і покоління 1970-х років. Аналіз збірок Л. Талалая, В. Базилевського, П. Скунця та ін.

Різні генерації та «самітники» серед українських письменників у останні десятиріччя XX та на початку XXI століть.

Українська постмодерна проза (Ю. Андрухович, О. Ірванець, С. Жадан, Ю. Іздрик та ін.).

Поетика неоавангардистських угруповань «Бу-Ба-Бу», «Пропала грамота», «Лу-Го-Сад».

Жанровий діапазон і художня оригінальність прози М. Матіос («Солодка Даруся», «Майже ніколи не навпаки», «Москалиця»).

Художня своєрідність прози Г. Пагутяк.

Монодрама як синдром екзистенціалістського світосприймання у творчості Я. Стельмаха, Неди Нежданої.

Поява неомодерністських та постмодерністських тенденцій в українській драматургії (О. Лишега, О. Ірванець та ін.).

РОЗДІЛ «МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ»

Методика викладання літератури як наука. Своєрідність методики викладання літератури як науки, її складові частини і витоки розвитку. Зв'язок методики викладання літератури з іншими науками. Українська література як навчальний предмет у школах України.

Учитель-словесник і його професійні якості. Основні критерії ефективності роботи вчителя літератури, його найважливіші якості і професійні вміння. Проблеми педагогічного спілкування учителя й учня на уроках літератури. Дослідницькі, конструкторські, організаторські, комунікативні вміння й навички вчителя.

Зміст і структура шкільного курсу української літератури. Структура змісту і принципи побудови навчальних програм та підручників з української літератури. Порівняльна характеристика навчальних програм.

Методи і форми навчання. Поняття про методи і прийоми навчання. Основні класифікації методів навчання літератури. Інтерактивне навчання.

Особливості сприймання художньої літератури. Основні етапи літературного розвитку школярів. Сприймання художньої літератури учнями молодшого і старшого шкільного віку. Характер сприймання мистецтва в роки ранньої юності.

Сучасний урок літератури. Специфіка та ефективність уроку літератури. Проблема типології уроків літератури. Структура уроку літератури. «Нестандартні» уроки літератури. Особливості уроків позакласного читання та літератури рідного краю. Планування роботи вчителя української літератури: календарно-тематичний та поурочний плани.

Вивчення біографії письменника. Принципи та джерела вивчення біографії письменника. Особливості вивчення біографічних відомостей в основній школі. Форми і методи вивчення біографії письменника в старшій школі.

Методика вивчення художнього твору. Основні етапи роботи над твором. Підготовка учнів до сприймання твору. Читання твору і його види. Принципи та шляхи аналізу художнього твору. Особливості вивчення творів різних родів та жанрів. Аналіз образу-персонажа. Специфіка вивчення фольклору.

Шкільне літературознавство. Опрацювання літературної критики. Засвоєння теоретико-літературних відомостей. Вивчення мови художнього твору та індивідуального стилю письменника.

Розвиток мовлення учнів на уроках літератури. Усне і писемне мовлення читачів-учнів. Зміст і форми розвитку мовлення школярів. Учніські письмові роботи. Наочність на уроках літератури. Види наочності, методика її використання на уроках літератури.

Позакласна робота з літератури. Форми позакласної роботи з літератури. Гурткова робота. Масові заходи.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ **з модуля «Українська література з методикою її викладання»**

РОЗДІЛ «УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА»

Основна література

1. Анісімова Н. Історія української літератури ХХ ст. (1960-1980-ті рр.): навчальний посібник для студ. філолог. спец. Вузів. Ніжин : Аспект-Поліграф, 2007. 208 с.
2. Білоус П. Історія української літератури ХІ-ХVІІІ ст.: навчальний посібник. Київ : Академія, 2009. 424 с.
3. Історія української літератури: У 12 т. Т. 4 : Тарас Шевченко / автор Іван Дзюба, науковий редактор Микола Жулинський. Київ : Наукова думка, 2014. 840 с.
4. Історія української літератури: ХХ – поч. ХХІ ст. : навч. посіб.: у 3 т. Т. 1 / за ред. В. І. Кузьменка. Київ : Академвидав, 2013. 592 с.
5. Історія української літератури: ХХ – поч. ХХІ ст. : навч. посіб.: у 3 т. Т. 2 / за ред. В. І. Кузьменка. Київ : Академвидав, 2014. 536 с.
6. Історія української літератури: ХХ – поч. ХХІ ст. : навч. посіб.: у 3 т. Т. 3 / за ред. В. І. Кузьменка. Київ : Академвидав, 2017. 552 с.
7. Історія української літератури: У 12 т. Т. 1 : Давня література (Х – перша половина ХVІ ст.) / наук. редактори Юрій Пелешенко, Микола Сулима. Київ : Наукова думка, 2014. 840 с.
8. Історія української літератури. Кінець ХІХ – поч. ХХ ст.: у 2-х кн.. Кн.1 / за ред. О. Д. Гнідан. Київ : Либідь, 2006. 624 с.
9. Історія української літератури. Кінець ХІХ – поч. ХХ ст.: у 2-х кн. Кн.2 / за ред. О. Д. Гнідан. Київ : Либідь, 2006. 496 с.
10. Історія української літератури: У 12 т. Т. 2 : Давня література (друга половина ХVІ – ХVІІІ ст.) / наук. редактори Віра Сулима, Микола Сулима. Київ : Наукова думка, 2014. 840 с.
11. Історія української літератури: у 2 кн. Кн.1 : Підр. для студ. філологічн. спец. ВНЗ / за ред. М. Г. Жулинського. Київ : Либідь, 2005. 656 с.
12. Історія української літератури: у 2 кн. Кн.2 : Підр. для студ. філологічн. спец. ВНЗ / за ред. М. Г. Жулинського. Київ : Либідь, 2006. 711 с.
13. Ковалів Ю. Історія української літератури. Кінець ХІХ – поч. ХХІ ст.: підручник : у 10-ти т. Т. 2 : У пошуках іманентного сенсу. Київ : Академія, 2013. 624 с.
14. Літературознавчий словник–довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 752 с.
15. RESвізити : антологія письменницьких голосів. Книга друга / Тетяна Терен ; світлини Олександра Хоменка. Львів : Видавництво Старого Лева, 2015. 264 с.
16. RESвізити : антологія письменницьких голосів. Книга перша / Тетяна Терен ; світлини Олександра Хоменка. Львів : Видавництво Старого Лева, 2015. 280 с.
17. RESвізити : антологія письменницьких голосів. Книга третя / Тетяна Терен ; світлини Олександра Хоменка. Львів : Видавництво Старого Лева, 2015. 296 с.

Додаткова література

1. Агєєва В. Дороги й середохрестя: есеї. Львів : Видавництво Старого Лева, 2016. 352 с.
2. Даниленко В. Лісоруб у пустелі: Письменник і літературний процес. Київ : Академвидав, 2008. 346 с.
3. Дзюба І. Тарас Шевченко: життя і творчість. Київ : Києво-Могилянська академія, 2008. 720 с.
4. Зборовська Н. Код української літератури: Проект психоісторії новітньої української літератури : монографія. Київ : Академвидав, 2006. 504 с.
5. Золоте слово: У 2 т. Т. 1: Хрест. літератури України-Русі епохи Середньовіччя ІХ – ХV століть / укл. В. Яременко, О. Сліпушко. Київ : Вид-во «Аконіт», 2002. 800 с.
6. Лановик М. Українська усна народна творчість: Підр. для студентів філологічних

- факультетів університетів. Київ : Знання, 2006. 591 с.
7. Лексикон загального та порівняльного літературознавства / за ред. А. Волкова, О. Бойченка, І. Зварича та ін. Чернівці, 2001. 636 с.
 8. Літературознавча енциклопедія. У 2 т. Т.2 / Авт.– уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 624 с.
 9. Літературознавча енциклопедія. У 2 т. Т.1/ Авт.–уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 608 с.
 10. Малютіна Н. Українська драматургія кінця XIX – початку XX ст.: Начальний пос. Київ : Академвидав, 2010. 256 с.
 11. Моренець В. Національні шляхи поетичного модерну першої половини XX ст.: Україна і Польща. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. 327 с.
 12. Мороз М. Літопис життя і творчості Івана Франка: у 3 томах. Львів, 2018. Т.1. 560 с.
 13. Мороз М. Літопис життя і творчості Івана Франка: у 3 томах. Львів, 2018. Т.2. 692 с.
 14. Мороз М. Літопис життя і творчості Івана Франка: у 3 томах. Львів, 2018. Т.3. 488 с.
 15. Наєнко М. Історія українського літературознавства. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 520 с.
 16. Наєнко М. Художня література України: Програма-мінімум. Ч. І: Від міфів до реальності. Київ : Вид. центр «Просвіта», 2005. 660 с.
 17. Наталя Кузякіна: Автопортрет, інтерв'ю, статті з історії і теорії драми / Упор., вступна стаття В. П. Саєнко; наук. ред. С. А. Гальченко. Дрогобич: Відродження, 2010. 574 с.
 18. Поліщук Я. Література як геокультурний проект. Київ : Академвидав, 2008. 304 с.
 19. Поліщук Я. Міфологічний горизонт українського модернізму. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2002. 392 с.
 20. Тарнашинська Л. Українське шістдесятництво: профілі на тлі покоління: (історико-літературний та поетикальний аспекти). Київ : Смолоскип, 2010. 632 с.
 21. Ткаченко О. Українська класична елегія. Суми: СумДУ, 2004. 256 с.
 22. Ушкалов Л. Есеї про українське бароко. Київ : Факт, 2006. 284 с.
 23. Філатова О. Українська література 20-30-х років XX століття: основні тенденції розвитку й естетичні стратегії. Миколаїв: Іліон, 2016. 262 с.

Інтернет-ресурси

1. Бібліотека Мережі української літератури (<http://www.ukrlib.com.ua>) – біографії та твори українських письменників, реферати, творчі роботи
2. Електронна бібліотека Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського (<http://www.nbuv.gov.ua/ebook>) – найбільше зібрання книг, журналів, видань, карт, нот, образотворчих матеріалів, рукописів, стародруків, газет, документів на нетрадиційних носіях інформації
3. Українська бібліотека (<http://www.lib.org.ua>) – систематизована бібліотека за розділами: суспільні науки, політика, економіка, історія, культура, біографії, релігія, теологія, права людини;
4. Український центр (<http://www.ukrcenter.com>) – твори українських і зарубіжних авторів, фольклорні твори, наукові праці та дослідження в галузі української мови та літератури);
5. Укрліб (<http://ukrlib.com.ua>) – бібліотека української літератури.

РОЗДІЛ «МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ»

Основна література

1. Куцевол О. М. Методика викладання української літератури (креативно-інноваційна стратегія) : навч. посіб. Київ : Освіта України, 2009. 464 с.
2. Наукові основи методики літератури: Навч.-метод. посібник / За ред. проф. Н. Й. Волошиної. Київ : Ленвіт, 2002. 344 с.
3. Пасічник Є. А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: Навч. посібник для студентів вищих закладів освіти. Київ: Ленвіт, 2000. 384 с.

4. Пультер С. О., Лісовський А. М. Методика викладання української літератури в середній школі. Житомир: Полісся, 2000. 163 с.
5. Токмань Г. Методика викладання української літератури в основній школі: екзистенціально-діалогічна концепція. Київ : Міленіум, 2012. 312 с.
6. Токмань Г. Методика викладання української літератури в старшій школі: екзистенціально-діалогічна концепція. Київ : Міленіум, 2002. 318 с.
7. Уліщенко В. В. Теорія і практика інтерсуб'єктного навчання української літератури в школі : монографія. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. 398 с.
8. Шуляр В.І. Сучасний урок української літератури: монографія. Миколаїв : Іліон, 2014. 553с.

Додаткова література

1. Богдан Л. Застосування мультимедійних технологій. Інноваційні технології та сучасний урок літератури. Київ : Вид. дім «Шкл. світ»; Вид. Л. Галіцина, 2006. 128 с.
2. Васков Ю. В. Наукові основи сучасного аналізу уроку : теорія, технологія, досвід. Харків : Ранок, 2008. 192 с.
3. Градовський А. В. Компаративний аналіз у системі шкільного курсу літератури : методологія та методика. Черкаси : Брама, вид. О. Ю. Вовчок, 2003. 292 с.
4. Демчук О. Життєпис письменника : Конспекти нестандартних уроків. Київ : Педагогічна преса, 2002. 192 с.
5. Демчук О. Нестандартні уроки з української літератури в 9–11 класах. Тернопіль : Підручники і посібники, 2000. 144 с.
6. Коваль Г. П. Виразне читання в структурі уроку : навч. посібн. Тернопіль : Астон, 2013. 174 с.
7. Ковальчук В. Ефективний урок : технології, структура, аналіз. Київ : Шк. світ, 2011. 120 с.
8. Ми є. Були. І будемо ми! Виховання національної самосвідомості учнів засобами художньої літератури: Навч.-метод. посібник / За ред. Н.Й. Волошиної. Київ : Ленвіт, 2003. 286 с.
9. Мірошніченко Л. Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах: Підручн. для студентів-філологів. Київ : Ленвіт, 2000. 240 с.
10. Назаренко Л. Уроки літератури з використанням інформаційних технологій : посіб. Миколаїв : ОППО, 2011. 136 с.
11. Нестандартні уроки в школі та їх аналіз : наук.-метод. посіб. [за ред. Н. Островерхової]. Київ : Вид-во Харитоненка, 2003. 152 с.
12. Нетрадиційні уроки з української літератури. 5–11 класи / [уклад. С. С. Скляр, Л. І. Нечволод]. Харків : Торсінг, 2004. 224 с.
13. Нечволод Л. Нетрадиційні уроки з української літератури (9–11 класи) : навч. посіб. Харків : Скорпіон, 2001. 112 с.
14. Оліфіренко В. Інтернет на уроках української літератури : посіб.-довідник. Київ : Грамота, 2007. 208 с.
15. Ситченко А. Л. Методика викладання літератури : термінологічний словник. Київ : ВД «Ін-Юре», 2008. 132 с.
16. Ситченко А. Л. Навчально-технологічна концепція літературного аналізу: монографія. Київ : Ленвіт, 2004. 304 с.
17. Яценко Т.О. Тенденції розвитку методики навчання української літератури в загальноосвітніх навчальних закладах (друга половина ХХ– початок ХХІ століття). Київ : Педагогічна думка, 2016. 360 с.

Інтернет-ресурси

1. Вивчаємо українську мову та літературу [Електронний ресурс]. – URL: http://journal.osnova.com.ua/journal/4-Вивчаємо_українську_мову_та_літературу

2. Дивослово [Електронний ресурс]. – URL: <https://dyvoslovo.com.ua/>
3. Офіційний сайт Міністерства науки і освіти України [Електронний ресурс]. – URL: <http://mon.gov.ua>
4. Українська мова і література в школі [Електронний ресурс]. – URL: http://nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Umls
5. Український тезаурус. – URL: http://www.geocities.com/hommah_chorny/87
6. Шкільне життя [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.schoolife.org.ua/usi-uroky-ukrajinskoji-movy-ta-literatury/>

ПРОГРАМА АТЕСТАЦІЇ З МОДУЛЯ «ПЕДАГОГІКА І ПСИХОЛОГІЯ»

РОЗДІЛ «ПЕДАГОГІКА І ПСИХОЛОГІЯ»

Загальні основи педагогіки

Педагогіка як наука. Предмет і завдання педагогіки. Основні категорії педагогіки: навчання, виховання, освіта. Зв'язок педагогіки з іншими науками. Джерела розвитку педагогіки. Структура педагогічної науки. Система педагогічних наук. Методологія і методи педагогічних досліджень.

Розвиток, виховання і формування особистості. Поняття розвитку і формування особистості. Закономірності розвитку особистості. Виховання як провідний фактор розвитку і формування особистості.

Вікова періодизація дітей та її роль в організації навчально-виховного процесу. Мета і завдання виховання. Основна мета та завдання складових виховання. Національна мета виховання згідно Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді.

Система освіти в Україні. Поняття системи освіти, її структура згідно Закону України «Про освіту». Принципи освіти в Україні. Завдання закладів освіти. Управління системою освіти в Україні.

Теорія навчання (дидактика)

Дидактика та її категорії. Сутність та актуальні завдання дидактики. Основні категорії дидактики та їх характеристика.

Сучасні дидактичні концепції в освіті. Мета і головні компоненти Концепції «Нова українська школа».

Стратегія розвитку освіти в Україні. Дидактика і методики викладання окремих дисциплін.

Процес навчання, його структура, методологія. Суть процесу навчання та його методологія. Основні функції навчання. Мотиви навчання. Основні компоненти процесу навчання (мета, завдання, зміст, методи, засоби, форми організації навчання, результати). Структура процесу засвоєння (сприйняття, осмислення, розуміння, узагальнення, закріплення, застосування).

Типи навчання. Роль педагогічної техніки в процесі навчання. Сучасні технології навчання.

Зміст освіти в закладах загальної середньої освіти. Сутність змісту освіти та його завдання. Концепції освіти. Види та рівні освіти визначені Законом України «Про освіту». Основні нормативні документи змісту освіти (базові навчальні плани, навчальні плани, програми). Шляхи підвищення ефективності і реалізації змісту освіти в навчальних закладах України.

Закономірності і принципи навчання. Характеристика закономірностей навчання (виховуючий характер, обумовленість суспільними потребами, залежність від умов, в яких воно протікає, взаємозалежність процесу навчання і реальних навчальних можливостей учнів, єдність викладання і навчання, взаємозв'язок завдань змісту, методів і форм навчання в єдиному процесі навчання). Характеристика основних принципів навчання (спрямованість навчання на розв'язання взаємозв'язку завдань освіти, виховання і загального розвитку школярів, науковість навчання, систематичність і послідовність в навчанні, зв'язок теорії з практикою, з життям, доступність, наочність в навчанні, оптимальне поєднання різних методів навчання, забезпечення міцності знань, умінь і навичок, індивідуального підходу, принцип емоційності навчання). Правила навчання. Народна педагогіка про принципи навчання.

Методи і засоби навчання. Поняття про методи навчання. Класифікація методів навчання, різні підходи до їх класифікації. Методи організації і самоорганізації навчально-пізнавальної діяльності. Методи стимулювання і мотивації учіння. Методи

контролю і самоконтролю. Бінарні методи навчання. Ситуаційний метод. Вибір методів навчання.

Основні засоби навчання та їх класифікація.

Форми організації навчання. Поняття про форми організації навчання: урочної і позаурочної, фронтальної, групової і індивідуальної. Історія форм організації навчання. Класно-урочна система Я.А.Коменського. Урок – основна форма організації навчального процесу. Типи уроків та їх структура. Підготовка вчителя до уроку: діагностика, прогнозування, планування. Тематичне і поурочне планування. Шляхи підвищення ефективності уроку в сучасній школі. Аналіз та самоаналіз уроку. Позаурочні форми навчання (практикуми, семінари, факультативи, навчальні екскурсії, предметні гуртки). Домашня навчальна робота учнів. Види домашніх завдань. Шляхи попередження перевантаження учнів домашніми завданнями.

Контроль і оцінювання результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів. Діагностика результатів навчання. Суть і основні види контролю успішності учнів. Функції контролю: освітня, діагностична, виховна, розвиваюча, стимулююча, управляюча, оцінююча. Тестування успішності, вимоги до проведення тестування. Оцінка результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів. Історія розробки системи оцінок у шкільній практиці. Основні вимоги до перевірки і оцінки успішності: індивідуальний характер, систематичність, достатня кількість даних для оцінки, тематична спрямованість, об'єктивність, умотивованість оцінок, єдність вимог учителів, оптимальність, всебічність. Критерії оцінки, норми оцінок.

Теорія виховання

Суть процесу виховання. Процес виховання, його специфіка, структурні елементи, рушійні сили. Етапи процесу виховання: усвідомлення вихованцями норм і правил поведінки, формування ставлень учнів до норм і правил поведінки, формування поглядів і переконань, формування загальної спрямованості особистості. Організація процесу виховання. Управління процесом виховання.

Загальні закономірності процесу виховання, основні принципи, їх характеристика. Самовиховання: суть, умови, етапи, прийоми. Етапи педагогічного керівництва самовихованням учнів (компенсуюча, стимулююча, виправна). Перевиховання: його функції, етапи і принципи. Результати процесу виховання, основні показники рівня вихованості. Шляхи підвищення ефективності процесу виховання: подолання формалізму у виховній роботі школи, вдосконалення процесу виховання. Народна педагогіка про критерії вихованості і про самовиховання. Внесок видатних педагогів в теорію і практику виховання (К.Д.Ушинського, А.С.Макаренка, В.О.Сухомлинського).

Зміст процесу виховання. Суть змісту виховання у сучасній школі. Загальна характеристика основних напрямів змісту виховання: інтелектуальне (розумове), патріотичне, правове, моральне, художньо-естетичне, трудове, екологічне, фізичне, статеве, громадянське, економічне. Шляхи та засоби реалізації змісту виховання.

Загальні методи виховання. Поняття про методи виховання. Залежність методів виховання від мети, принципів, змісту, умов виховання, вікових і індивідуальних особливостей учнів і рівня розвитку колективу. Класифікація методів виховання. Методи формування свідомості особистості: розповідь, роз'яснення, етична бесіда, диспут, метод позитивного прикладу. Методи організації діяльності: тренування, привчання, педагогічної вимоги, громадської думки, доручення. Методи стимулювання: заохочення, схвалення, змагання, покарання. Умови оптимального вибору і ефективного застосування методів виховання. Умови, фактори, що визначають оптимальний вибір методів виховання. Методи виховання в народній педагогіці.

Формування учнівського колективу і його вплив на особистість учня. Розробка теорії колективу в працях А.С.Макаренка, В.О.Сухомлинського та інших вітчизняних педагогів. Колектив як форма виховання. Ознаки колективу. Структура колективу. Основні типи учнівських колективів. Загальношкільний і первинний колектив, їх взаємозв'язок.

Актив колективу, методика роботи з ним. Етапи розвитку колективу. Система перспективних ліній. Традиції колективу. Педагогічне керівництво процесом формування колективу. Принцип паралельної дії, обґрунтований А.С.Макаренком. Умови підвищення ефективності учнівського самоврядування. Функції органів самоврядування: організаторська, виховна, контролююча і стимулююча.

Форми виховної роботи. Суть, завдання, зміст, принципи організації позакласної і позашкільної роботи. Організаційні форми виховної роботи: читацька конференція, тематичні вечори, вечори запитань і відповідей, усний журнал, година класного керівника, робота гуртків, екскурсії, походи, гуртки художньої самодіяльності.

Характеристика основних напрямів змісту виховання. Розумове виховання. Зміст, завдання, шляхи, форми та засоби. Моральне виховання. Зміст морального виховання в національній школі, шляхи, форми та засоби. Етапи розвитку національної свідомості дитини. Екологічне виховання. Зміст, завдання: нагромадження екологічних знань, виховання любові до природи, формування вмій і навичок діяльності в природі, сприяння екологічній безпеці. Методика екологічного виховання в школі і позашкільних закладах освіти, сучасні підходи, вимоги, організаційні форми роботи. Статеве виховання. Суть, завдання, мета статевого виховання. Методика статевого виховання і підготовки учнів до сімейного життя. Правове виховання. Зміст і завдання правового виховання. Державна програма «Освіта» (Україна ХХІ ст.) про правове виховання, про виховання в учнівській молоді дисципліни, обов'язку і відповідальності. Методика правового виховання школярів, попередження правопорушень серед учнівської молоді. Трудове виховання і професійна орієнтація. Система трудового виховання, завдання, шляхи, форми та засоби. Система профорієнтаційної роботи в школі. Етапи профорієнтаційної роботи: професійна інформація, професійна діагностика, професійна консультація, професійний вибір, професійна адаптація. Естетичне виховання. Зміст, форми і методи естетичного виховання в освітніх закладах України. Завдання естетичного виховання: формування естетичних понять, поглядів, переконань; виховання естетичних смаків і формування умінь, навичок творити прекрасне; розвиток в учнів творчих здібностей. Фізичне виховання. Зміст і завдання фізичного виховання в навчально-виховних і позашкільних закладах освіти. Основні засоби фізичного виховання.

Школознавство

Поняття про школознавство. Наукові основи внутрішкільного управління. Принципи управління: науковості, демократизації, участі громадськості, гуманізації, компетентності, оптимізації, об'єктивності і повноти інформації, правильного добору і використання кадрів, ініціативи і активності.

Органи державного управління освітою в Україні, органи громадського самоврядування в системі освіти, зміст їх діяльності. Інспектування навчально-виховних закладів, види інспектування: фронтальне, вибіркове, тематичне, комплексне, акредитаційне, ліцензування.

Функції керівників школи: директор школи, заступник директора школи з навчальної, виховної, наукової роботи.

Склад ради школи, мета, завдання, зміст її роботи. Педагогічна рада школи, термін завдань, основні питання, які розглядаються.

Шкільна документація.

Планування роботи школи на навчальний рік. Принципи планування: науковість, реальність і оптимальність навчально-виховних заходів, рівномірний ритм роботи школи протягом року, соціальна детермінація. Перспективний план розвитку школи: аналіз роботи школи за попередній період, визначення важливих завдань на новий термін, зміни контингенту учнів і класів-комплектів, організаційно-педагогічні проблеми розвитку школи, основні напрямки вдосконалення навчально-виховної і наукової роботи, робота з педагогічними кадрами, адміністративно-господарська діяльність і зміцнення матеріально-технічної бази.

Методична робота в школі. Роль методичної роботи в підвищенні рівня професійної підготовки вчителя. Функції методичної роботи в школі: планувальна, організаційна, діагностична, прогностична, моделююча, відновлювальна, корегуюча, пропагандистська, контрольно-інформаційна. Завдання і зміст методичної роботи у закладі середньої загальної освіти України. Форми методичної роботи в школі. Вивчення, узагальнення і поширення передового педагогічного досвіду. Втілення досягнень педагогічної науки в шкільну практику. Поняття про педагогічний досвід. Показники і умови для творчих пошуків і формування передового педагогічного досвіду. Шляхи виявлення і вивчення передового педагогічного досвіду. Основні ідеї педагогів-новаторів. Втілення в практику досягнень педагогічної науки.

Основи загальної психології

Психологія як наука. Предмет психології. Короткий історичний нарис становлення психології. Психіка і свідомість як форми психічного відображення дійсності. Методологія та методи дослідження психічних явищ. Класифікація методів психології, їх види та характеристики. Етапи організації психологічного дослідження. Принципи психології: детермінізму, розвитку психіки, єдності свідомості і діяльності, їх характеристики.

Психологія особистості. Поняття про особистість. Критерії підходу до розуміння та визначення особистості. Багатоплановість визначення поняття «особистість» у вітчизняній психології (Г. Ковальов, К. Платонов, С. Рубінштейн та ін.). Індивід, особистість, індивідуальність, людина як грані розуміння. Структура особистості. Спрямованість особистості.

Самосвідомість і «Я-концепція» особистості. Цілісність і стійкість особистісних утворень людини.

Свідомість і несвідоме в структурі особистості.

Мотиваційна сфера особистості

Потреби і мотиви як вияв активності. Структура і характеристики потреб. Ієрархія мотивів та потреб (А. Маслоу).

Когнітивна сфера особистості. Поняття про когнітивну (пізнавальну) сферу особистості. Чуттєвий та логічний ступінь пізнання.

Поняття про увагу. Види уваги. Структурні особливості уваги. Уважність як суттєва риса особистості.

Поняття про відчуття. Загальні властивості і закономірності відчуттів.

Природа сприймання. Особливості сприймання. Види сприймань. Властивості сприймання: предметність, цілісність, структурність, константність, усвідомленість. Закони сприймання.

Спостереження і спостережливість, її виховання у дитячі і шкільні роки.

Поняття про пам'ять. Види пам'яті та їх характеристика. Процеси пам'яті: запам'ятовування, збереження, відтворення і забування. Індивідуальні відмінності пам'яті. Вікові закономірності розвитку пам'яті дітей дошкільного та шкільного віку, прийоми виховання пам'яті.

Поняття про мислення. Розумові дії та мисленнєві операції. Теорія поетапного формування розумових дій (П. Гальперін). Форми мислення. Процеси розуміння і розв'язання завдань. Види мислення. Судження як результат мислення. Проблемна ситуація і задача. Творче мислення та його характеристики. Поняття креативності. Інтелектуальні властивості особистості. Тести інтелекту. Їх роль у вивченні рівнів та якостей мислення в навчальній діяльності школярів. Роль педагога в розвитку творчого мислення учнів.

Мислення і мова. Мова і мовлення: їх порівняльна характеристика. Мовленнєві функції та розвиток мовленнєвої особистості у віковій динаміці. Види мовлення. Індивідуальні особливості мовлення. Роль вчителя у формуванні мовленнєвих здібностей дітей.

Уява, види уяви та їх характеристики. Прийоми уяви. Уява і фантазія. Уява і творчість. Виховання творчої уяви у дітей.

Емоційно-вольова сфера особистості. Поняття про емоції та почуття. Функції емоцій. Порівняльна характеристика емоцій та почуттів. Класифікація емоцій. Види емоцій. Емоційні процеси і стани. Емоції і організм, емоції і діяльність, емоції і спілкування. Зв'язок емоцій з потребами людини. Індивідуальна своєрідність емоцій і почуттів. Форми переживання почуттів. Вищі людські почуття.

Поняття про волю. Провідні ознаки волі. Простий та складний вольовий акт. Структура вольової дії. Вольова регуляція поведінки людини. Розвиток волі в онтогенезі. Первинні та вторинні якості волі. Третинні вольові якості: відповідальність, дисциплінованість, обов'язковість, принциповість, діловитість, ініціативність та їх значення у формуванні особистості. Виховання та самовиховання вольових рис особистості.

Особистість у діяльності і спілкуванні. Активність і діяльність. Потреби як джерело активності. Психологічна структура діяльності: мотиваційний та операційний підходи (Л. Виготський, С. Рубінштейн, О. Леонтьєв). Основні види діяльності, їх характеристика. Розвиток дитини в умовах ігрової і навчальної діяльності.

Рух, дія, операції. Види дій, їх характеристики. Навички, вміння, звички, вчинки, поведінка людини. Шляхи закріплення позитивних та позбавлення негативних звичок. Уміння в структурі здібностей та майстерності. Феномен вчинку.

Діяльність і спілкування. Функції та структура спілкування. Спілкування як обмін інформацією: вербальна і невербальна комунікація. Спілкування як інтеракція. Спілкування як міжособистісна взаємодія. Способи впливу на партнерів по спілкуванню: зараження, навіювання, наслідування, переконання. Спілкування як міжособистісне розуміння. Поняття соціальної перцепції.

Засоби побудови образу партнера: ідентифікація і рефлексія. Вплив каузальної атрибуції, установки, стереотипізації та атракції на формування образу сприймання партнера по спілкуванню.

Психологія індивідуальності: темперамент, характер, здібності. Поняття про темперамент. Типи темпераменту та їх характеристики. Змішаність типів темпераменту у людей. Властивості темпераменту. Темперамент як генотип (І. Павлов). Зв'язок типу нервової системи та типу темпераменту.

Індивідуальний стиль діяльності та темперамент людини. Врахування властивостей темпераменту в навчально-виховній роботі педагога з дітьми.

Сутність характеру. Характер як фенотип. Типології характеру. Симптомокомплекси характеру (Б. Теплов). Властивості характеру.

Формування характеру: вікові особливості. Проблеми виховання та перевиховання характеру. Вплив учителя на формування рис характеру у школярів.

Природа людських здібностей, види і структура. Розвиток здібностей дітей у процесі заняття різними видами творчості. Роль дошкільних закладів та школи у розвитку та формуванні загальних і спеціальних здібностей, творчих якостей вихованців.

Поняття «обдарованість», «талант», «геніальність».

Основи вікової, педагогічної та соціальної психології

Вікова психологія. Предмет вікової психології. Поняття віку (Г. Костюк, П. Блонський, Л. Виготський), загальна характеристика і специфіка віку. Параметри віку: соціальна ситуація розвитку та провідний тип діяльності, фактори, передумови, механізми та джерела психічного розвитку.

Загальна характеристика онтогенезу людської психіки. Поняття про зони актуального та потенційного розвитку, вікові кризи та їх закономірності, розвиток і формування психічних структур.

Особливості й закономірності психічного розвитку: нерівномірність, сенситивні періоди, інтеграція, пластичність, компенсація.

Вікові особливості розвитку особистості. Вікова періодизація психічного розвитку (Ж. Піаже, Е. Еріксон, Д. Ельконін та ін.). Етапи, стадії та загальна характеристика вікового розвитку в дитячому, шкільному, юнацькому та дорослому віці.

Психологія дошкільника. Етапи, фази та періодизація розвитку психіки дітей до 6 років. Здобутки психічного життя дитини 1 року. Період маляти. Розвиток провідних пізнавальних процесів. Початок ігрової діяльності. Криза трьох років. Початок формування особистості дитини. Дошкільний вік. Гра як провідний вид діяльності. Формування моральних почуттів, прийняття дитиною соціальних ролей. Розвиток пізнавальних процесів. Формування готовності до вступу дитини до школи. Труднощі перехідного періоду від дошкільника до учня. Зміна соціальної ситуації і провідного виду діяльності. Криза 6-7 років та її подолання дитиною.

Психологія молодшого школяра. Характеристика навчання як провідної діяльності учня початкової школи. Структура учіння та навчання. Роботи Д. Ельконіна, П. Гальперіна, В. Давидова про можливості прискороного оволодіння знаннями в початковій школі. Розвиток пізнавальної сфери молодших школярів. Формування прийомів навчальної діяльності. Контроль та оцінювання знань. Особистість учителя та її вплив на формування молодшого школяра. Молодший школяр і класний колектив. Новоутворення психіки дитини 9-10 років.

Психологія підлітка. Психологічні особливості підлітка. Криза підліткового віку у світлі поглядів зарубіжних і вітчизняних учених (Н. Хорні, Ж. Піаже, В. Крутецький, І. Кон, А. Лічко та ін.). Стадії підліткового віку. Соціальна ситуація психічного розвитку: почуття дорослості, поведінкова автономія, відкриття «Я».

Зміна орієнтації в учінні як провідний діяльності. Інтереси, схильності, успішність. Розвиток пізнавальної діяльності. Анатомо-фізіологічне визрівання, статевий розвиток, їх вплив на формування особистості підлітка.

Спілкування з однолітками та дорослими. Конфліктність у спілкуванні. Вплив вчителя та класного колективу на психічний розвиток підлітка.

Референтні групи, формальні групи, неформальні угруповання та їх вплив на формування особистості підлітка. Акцентуації характеру, їх прояви в поведінці та спілкуванні. «Важкий підліток»: проблеми; індивідуальний підхід, його цінність та результати. Навчально-виховний процес як фактор та умова формування повноцінної особистості у підлітковому віці.

Психологія старшокласника (рання юність). Психологічні особливості раннього юнацького віку. Структура навчальної діяльності старшокласників. Розвиток пізнавальних процесів, світогляду, теоретичного та творчого мислення у засвоєнні шкільних предметів. Проблема оцінювання та самооцінювання знань. Орієнтація учнів на професійне самовизначення. Профорієнтаційна робота зі старшокласниками. Специфіка навчальної діяльності учнів у коледжах та ліцеях. Ідеали, цінності, перспективи життєвого та професійного самовизначення старшокласника. Самоактуалізація та її труднощі. Самооцінка, рівень домагань та їх протиріччя. Моральний розвиток 15-18-річних. Класний колектив, неформальні об'єднання, їх значення для спілкування старшокласників. Акцентуації характеру, внутрішні конфлікти особистості, психологічний захист. Дружба з однолітками. Любов в ранній юності. Підготовка до сімейного життя. Роль педагогів у становленні особистісного та професійного самовизначення випускника школи.

Педагогічна психологія

Предмет і структура педагогічної психології.

Психологія навчання. Навчання, навчання, учіння; дозрівання, розвиток, формування: співвідношення процесів. Змістовні та мотиваційні характеристики процесу учіння. Компоненти учбової діяльності. Предметна структура учіння. Способи та прийоми учбової діяльності школяра. Наслідування. Самоконтроль. Самоорганізація учбової діяльності школярів різного віку.

Навчання як творчий процес. Провідні шляхи навчання. Емпіричне та теоретичне знання. Самоуправління в навчанні. Навчання і мотивація.

Усвідомлення цілей учіння. Використання вчителем еталонів у навчанні. Заучування, його механізми.

Організація контролю за процесом засвоєння знань. Психологічні характеристики педагогічної оцінки. Види самооцінки. Взаємозв'язок оцінки вчителя та самооцінки школяра. Оцінювальна діяльність учителя (Б. Анан'єв).

Психологія виховання. Формування мотиваційної сфери особистості. Формування моральної свідомості особистості. Соціально-психологічні аспекти виховання. Психологічний механізм перетворення зовнішнього виховного управління у внутрішню систему самоуправління і самовиховання. Виховання в діяльності.

Виховання соціально важливих рис у дитини раннього віку. Моральне, фізичне та гігієнічне виховання у дошкільному та молодшому шкільному віці. Становлення характеру дитини. Виховання в іграх і навчанні. Критерії вихованості дітей різного віку та їх психологічне обґрунтування. Закономірності виховання в підлітковому та юнацькому віці. Виховання в сім'ї та школі: психологічні аспекти.

Закономірності та можливості перевиховання і корекційної роботи з дітьми з відхиленням в поведінці.

Психологія педагогічної діяльності. Сучасний учитель і соціальні очікування. Психологічні вимоги до особистості педагога. Структура особистісних та професійно-орієнтованих якостей педагога. Педагогічні здібності, їх класифікація, умови формування та розвитку. Лідерство та керівництво як педагогічний менеджмент. Педагогічне спілкування: структура, стадії, стилі спілкування. Специфіка педагогічного мислення (функції, прийняття педагогічного рішення, педагогічна рефлексія). Поняття педагогічної перцепції. Характеристика механізмів, перцептивних умінь і навичок учителя. Індивідуальний стиль діяльності учителя. Педагогічна конфліктологія про конфлікти в педагогічних стосунках та їх вирішення.

Соціальна психологія

Предмет соціальної психології. Проблеми соціальної психології в контексті навчання і виховання дітей різного віку.

Групова динаміка. Соціальні групи та їх типологія. Фази взаємодії особистості з групою. Групові динаміка як спосіб існування групи. Поняття про згуртованість. Лідерство і керівництво в малих соціальних групах.

Феномени колективу. Колектив як вищий рівень існування групи. Феномени колективу: ЦОЄ, ДГЕТ, КС. Соціальні ролі та соціальні позиції членів колективу. Вплив колективу на формування особистості (А. Макаренко, В. Сухомлинський). Сучасні методи дослідження груп і колективів. Учнівський колектив. Система міжособистісних відносин учнів у класі.

Сумісна діяльність в підлітковому та юнацькому віці, її значення у формуванні особистості. Конфліктність та міжособистісні відносини учнів. Спілкування дітей дошкільного та шкільного віку в умовах формальних та неформальних груп.

Неформальні об'єднання та угруповання підлітків, їх соціальна спрямованість. Негативна мотивація та спрямованість діяльності окремих підліткових та молодіжних угруповань. Вплив групи в умовах неформального спілкування.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ з модуля «Педагогіка і психологія»

РОЗДІЛ «ПЕДАГОГІКА І ПСИХОЛОГІЯ»

Основна література з педагогіки

1. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] 2-ге вид., перероб., доп. Київ : Академвидав, 2007. 616 с.
2. Галус О.М. Порівняльна педагогіка : навчальний посібник. Київ : Вища шк., 2006. 215 с.
3. Гурський В.А., Присакар В.В. Педагогіка. Загальні основи педагогіки теорія освіти і навчання. У двох книгах. Книга 1: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Кам'янець-Подільський: Медобори, 2014. 218 с.
4. Кузьминський А.І., Вовк Л.П., Омеляненко В.Л. Педагогіка: Підручник. Київ : Знання-Прес, 2003. 418 с.
5. Левківський М.В. Історія педагогіки: навч.-метод. посібник. Вид. 4-те., Навч. пос. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 190 с.
6. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: [навчальний посібник]. 5-е вид., доповнене і перероблене. Київ, 2007. 656 с.
7. Педагогіка: баз. підруч. для студ. вищ. навч. закладів III-IV рівнів акредитації / за ред. І.Ф. Прокопенка. Харків: Фоліо, 2015. 572 с.
8. Педагогічна майстерність : підручник / І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос та ін.; за ред. І.А. Зязюна. Київ : Вища шк., 2004. 422 с.
9. Підласий І.П. Практична педагогіка або три технології. Інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2004. 616 с.

Додаткова література з педагогіки

1. Барильнік А. І. Громадянське виховання в умовах українського державотворення : (з досвіду роботи політико-правового клубу "Феміда") *Виховна робота в школі : наук.-метод. журн.* 2012. № 5. С. 25–29
2. Бех І.Д. Виховання особистості: сходження до духовності. Київ : Либідь, 2006. 272 с.
3. Гадецький М.В. Організація навчального процесу в сучасній школі: Навчально-методичний посібник для вчителів, керівників навчальних закладів, слухачів ІПО. Харків: Веста: Ранок, 2003. 136 с.
4. Горб Т. Й. Громадянське виховання: інструменти дотику до особистості. *Історія в школі : наук.-метод. журн.* 2013. № 2. С. 16–17.
5. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / автор-укладач Н.П. Наволокова. Харків : Вид. група «Основа», 2014. 176 с.
6. Зязюн І.А. Філософія педагогічної дії: монографія. Черкаси : Вид.ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. 608 с.
7. Малафійк І.В. Дидактика новітньої школи: [навчальний посібник]. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2015. 632 с.
8. Мосіяшенко В.А. Українська етнопедагогіка : навч. посіб. Суми : ВТД «Університетська книга», 2005. 176 с.
9. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті. Київ : Шкільний світ, 2001. 16 с.
10. Нова українська школа: poradnik для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.
11. Пащенко М.І. Педагогіка [текст]: навч. посіб. Київ : «Центр учбової літератури», 2014. 228 с.
12. Педагогіка: Навчальний посібник / В.М. Галузьяк, М.І. Сметанський, В.І. Шахов. Вінниця : «Книга-Вега», 2003. 416 с.

13. Пихтіна Н. П. Основи педагогічної техніки : навч. посіб. Київ : «Центр учбової літератури», 2016. 316 с.
14. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ : АСК, 2004. 192 с.
15. Рацул А.Б. Педагогіка: інформативний виклад: [навчальний посібник]. Київ : КНТ, 2015. 320 с.

Інтернет-ресурси з педагогіки

1. <http://pidruchniki.com/pedagogika> / Підручники з педагогіки он-лайн
2. <http://studentam.kiev.ua/content/category/3/94/103/> / Підручники з педагогіки.
3. <http://www.metodkabinet.eu/bibliopedagog.html> / Педагогічна бібліотека
4. Закон України «Про вищу освіту» (від 01.07.2014 № 1556-VII): офіц. текст. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. 2014. – URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
5. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
6. Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0641729-15>

Основна література з психології

1. Васянович Г. Основи психології. Львів: Сполом, 2010. 205 с.
2. Дрозденко К.С. Загальна психологія в таблицях і схемах: Навч. посібник. Київ : ВД «Професіонал», 2004. 304 с.
3. Заброцький М.М. Педагогічна психологія: курс лекцій. Київ.: МАУП, 2000. 100 с.
4. Кутішенко В.П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій). Київ : Центр учбової літератури, 2017. 128 с.
5. Максименко С.Д. Психологія та педагогіка: Підручник. Київ : Видавничий дім «Слово», 2014. 584 с.
6. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія: Підручник. Київ : Либідь, 2006. 560 с.
7. Основи психології : підруч. для студ. вищ. закладів освіти / за заг. ред. О.В. Киричука, Б.А. Роменця. Київ : Либідь, 1997. 632 с.
8. Савчин М. В. Вікова психологія. Київ : Академвидав, 2005. 360 с.
9. Степанов О.М., Фіцула М.М. Основи психології і педагогіки: посіб. Київ : Академвидав, 2003. 504 с.
10. Трофімов Ю. Л. Психологія. Київ : Либідь, 2008. 560 с.

Додаткова література з психології

1. Варій М.Й. Основи психології і педагогіки: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] Київ : «Центр учбової літератури», 2009. 376 с.
2. Власова О. І. Основи психології та педагогіки. Київ : Знання, 2011. 333 с.
3. Загальна психологія: Хрестоматія / за ред. Скрипченко О.В. Київ : Каравела, 2007. 640 с.
4. Махній М.М. Історія психології: навч. посіб. Київ : Видавничий дім «Слово», 2016. 472 с.
5. Немов Р.С. Психология : Учеб.для студ. высш. пед. учеб.з аведений: В 3 кн. Москва : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. Кн.1, 2, 3.
6. Степанов О. М. Основи психології і педагогіки. Київ : Академвидав, 2006. 519 с.

Інтернет-ресурси

1. Савчин М.В. Вікова психологія [Текст] : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – URL: http://lib.ndu.edu.ua/cgi-bin/irbis64r_12/cgiirbis_64.exe
2. Варій М.Й. Психологія [Електронний ресурс]. – URL: <https://westudents.com.ua/knigi/524-psihiologiya-vary-my.html>
3. Від античності до сучасності: історія психології. Інформаційно-бібліографічний список / Укладач Л.Г.Лисенко. – URL : http://library.zu.edu.ua/doc/istoria_psyholohii.pdf

4. Вісник психології і педагогіки. Електронний збірник наукових праць. – URL : www.psyh.kiev.ua/
5. Видра О.Г. Вікова та педагогічна психологія. – URL : <https://textbook.com.ua/psihologiya/1473452516>
6. Гамезо М., Домашенко И. Атлас по психологии. Информационно-методическое пособие по курсу «Психология человека». – URL: https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Psihol/gamez/index.php
7. Кон И.С. Открытие "Я". – URL: http://npu.edu.ua!/e-book/book/djvu/A/ifon_kf_Kon.pdf
8. Кутішенко В.П. Вікова та педагогічна психологія. – URL: <https://textbook.com.ua/psihologiya/1473452508>
9. Навчальні матеріали онлайн. Психологія. – URL: <https://pidruchniki.com/psihologiya/>
10. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки». Науково-теоретичний журнал. – URL: <http://pj.kherson.ua/>
11. Павелків Р.В. Вікова психологія. – URL: <https://textbook.com.ua/psihologiya/1473452495>

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВІДПОВІДІ ЗДОБУВАЧІВ

Атестація випускників освітньо-професійної програми «Середня освіта (українська мова і література)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта 014.01 Українська мова і література проводиться у формі атестаційного екзамену.

Атестація здобувача вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти у формі комплексного екзамену складається з трьох модулів:

1. Українська мова та методика її викладання
2. Українська література та методика її викладання
3. Педагогіка і психологія

Критерії оцінювання визначено відповідно до Порядку оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти (наказ ХДУ від 28 серпня 2024 року № 410-Д).

Атестаційний екзамен передбачає оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти щодо їх відповідності вимогам стандартів вищої освіти (за наявності) та проводиться у формі екзаменів із обов'язкових дисциплін професійної підготовки в обсязі чинних силабусів.

Оцінка відповідає рівню сформованості загальних і фахових компетентностей та отриманих програмних результатів навчання здобувача освіти та визначається шкалою ЄКТС та національною системою оцінювання (табл. 1).

Таблиця 1

Шкала оцінювання у ХДУ за ЄКТС

Сума балів /Local grade	Оцінка ЄКТС		Оцінка за національною шкалою / National grade
90 – 100	A	excellent	Відмінно
82 – 89	B	good	Добре
74 – 81	C		
64 – 73	D	satisfactory	Задовільно
60 – 63	E		
35 – 59	FX	fail	Незадовільно з можливістю повторного складання
1 – 34	F		Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням

Критерії оцінювання письмової відповіді здобувачів на атестаційному екзамені з модулів «Українська мова та методика її викладання», «Українська література та методика її викладання», «Педагогіка і психологія»

A (відмінно) 100 – 90 балів	Студент має глибокі міцні і системні знання з усіх розділів екзаменаційних модулів, може чітко сформулювати дефініції, використовуючи спеціальну термінологію, вільно володіє понятійним апаратом, знає основні проблеми навчальних дисциплін, їх мету та завдання. Вміє застосовувати здобуті теоретичні знання у всіх видах практичних завдань. Може самостійно обирати підходи та методи для вирішення завдань різного рівня складності. Широко застосовує основні категорії системного аналізу та системно-структурного та функційного підходів. На основі ґрунтовних знань із сучасної лінгвістики й лінгводидактики може самостійно охарактеризувати структуру аналізованої системи та зв'язки між її компонентами.
--	---

	Обсяг знань та рівень вмінь та навичок цілком відповідає та перевищує зміст Програми атестації здобувачів вищої освіти.
В (добре) 89 – 82 бали	Здобувач має глибокі міцні і системні знання та необхідні відомості про актуальні проблеми сучасної лінгвістики й лінгводидактики, знає провідні тенденції розвитку літературного процесу, може чітко сформулювати дефініції, використовуючи фахову термінологію, вільно володіє понятійним апаратом, знає основні проблеми навчальних дисциплін, що складають модулі атестації, їх мету та завдання. Студент має міцні ґрунтовні знання, виконує практичну роботу без помилок. Обсяг знань та рівень вмінь та навичок відповідає обсягу Програми атестації здобувачів вищої освіти.
С (добре) 81 – 74 бали	Студент знає програмний матеріал повністю, має практичні навички в фаховому аналізі мовознавчих та літературознавчих понять, знає державний стандарт загальної середньої освіти, навчальні програми з української мови та літератури для закладів освіти, але не вміє самостійно мислити, не може вийти за межі теми. Обсяг знань відповідає Програмі атестації здобувачів вищої освіти., але допускає помилки в обсязі до 10%.
Д (задовільно) 73 – 64 балів	Здобувач знає основні теми модулів «Українська мова і література. Зарубіжна література», «Педагогіка і психологія. Методики викладання української мови і літератури», але його знання мають загальний характер, іноді непідкріплені прикладами. Має прогалини в теоретичному курсі та практичних вміннях. Обсяг знань відповідає Програмі атестації здобувачів вищої освіти, але допускає помилки в обсязі від 10% до 15%.
Е (задовільно) 63 – 60 балів	Здобувач знає основні теми модулів «Українська мова і література. Зарубіжна література», «Педагогіка і психологія. Методики викладання української мови і літератури», але його знання мають загальний характер, непідкріплені прикладами. Замість чіткого визначення пояснює теоретичний матеріал на побутовому рівні. Має прогалини в теоретичному курсі та практичних вміннях. Обсяг знань відповідає Програмі атестації здобувачів вищої освіти, але допускає помилки в обсязі від 20% до 30%.
FX (незадовільно) 59 – 35 балів	Студент має фрагментарні знання з модулів «Українська мова і література. Зарубіжна література», «Педагогіка і психологія. Методики викладання української мови і літератури». Не володіє термінологією, оскільки понятійний апарат не сформований. Не вміє викласти програмний матеріал. Мова невиразна, обмежена, бідна, словниковий запас не дає змогу оформити ідею. Практичні навички на рівні розпізнавання. Обсяг знань відповідає Програмі атестації здобувачів вищої освіти, але допускає помилки в обсязі до 50%.
F (незадовільно) 34 – 1 бал	Здобувач повністю не знає програмного матеріалу. Не володіє термінологією, оскільки понятійний апарат не сформований. Не вміє викласти програмний матеріал. Мова невиразна, обмежена, бідна, словниковий запас не дає змогу оформити відповіді на питання екзаменаційних модулів.

Гарант ОП

Світлана КЛИМОВИЧ